

БЭБЭНЭ... БҮГҮН... САРСЫН...

Улуус баһылыгын
мунһабыттан
бэлиэтээһиннэр

Российской Федерация президентэ 2012 сыл бэс ыйын 10 күнүгэр 805 №-дээх дьаһалынан, Бүтүн дойдун үрдүнэн муус устар 21 күнэ «Олохтоох бэйэни салайыны» күнүнэн биллэриллибитэ. Дьаһал онгоһулуутугар XVIII үйүбэ императрица Екатерина II «Жалованная грамота городам» дьин ыйааҕа бастакы төрүөтүнэн буолбута. Онон сибээстэн бу күн, бээтинсэ, улуус дьаһалтатын мунһахтыыр саалатыгар үөрүүлээх быһыыга-майгыга планерка ытыллына.

Тыа сириг тупсаҕай оноруу, дьэ-уот коммунальной өнгөтүн сөптөөхтүк хааччылыы, нэһилиэнньэ доруобуйатын турута, ыччат үөрэҕи ылыыта, культуура төрүт үгэстэрин чөл хаалларыы, онтон да элбэх тыын суолталаах боппуруос улуустар уонна нэһиликтэр баһылыктарын, олохтоох салайыны бэрэстэбиитэллээх уорганнар дьукутааттарын дьулуурдаах уонна дьонуннаах үлэлэригэр тутулукутаах. Олохтоох бэйэни салайыны үлэлиригэр сөптөөх сокуоннар, уураахтар, дьаһаллар ылыныллан, тиһигин быспакка, күүһүрэн, улаатан иһэллэр.

Үөрүүлээх планерка «Нам улууһун бастакы баһылыгын аатынан муниципальной бириэмийэ» куонкурс кыайылааҕар «Нам улууһа» МТ дьаһалтатын финансовый управление начальнигар Аргунова Парасковья Илларионовна диплом кытта 20 тыһ. суумалаах бириэмийэни туттардылар. «Муниципальной сулууспа туйгуна» өрөспүүбүлүкэтээҕи куонкурс кыайылааҕа, Партизан нэһилиэгин баһылыгын солбуйааччы Полина Ивановна Скрыбина диплом уонна 10 тыһ. бириэмийэ тутта. «СӨ муниципальной сулууспатын бэтэрээнэ» бэлиэтин Нам улууһун уонна 1 Хомуस्ताах нэһилиэгин бочуоттаах олохтооҕо Горохов Николай Христофорович наҕараадаланна. Маны таһынан, 2016 сыллаахха Бүтүн Россиятааҕы тыа хаһаайыстыбатын биэрэпиһигэр сыраларын ууран үлэлээбит үлэһиттэргэ «За труды в проведении Всероссийской сельскохозяйственной переписи 2016 года» мэдээли туттартаатылар.

Олохтоох бэйэни салайыны кирибитэ 10-ча сыл буолла. Бу сылларга улууспут, нэһиликтэригэр саҕа тыын ылан, сайдыы суолунан инники диэки дьулуустулар. Манна хас биридии нэһилик баһылыктара, улуус уонна нэһилик депутаттара элбэх өрүттээх үлэ ытталларын бэлиэтир тоҕоостоох. Улууспут хас биридии киһитэ Россия Президентэ, Саха Сириг Ил Дархана уонна Правительстволара ыһтар үлэлэрин сөпкө өйдөөн, онно күүс буолан, улууспут сайдыытыгар үлэлээн-хамсаан билигин үйэ ирдиир түргэн тэтимиттэн хаалсыбакка кэлибит. Экономика, производство, дьовус уонна орто предпринимательство, үөрэҕири, социальнай эйгэ салааларыгар улахан уларыһылар бардылар, араас проект онгоһуллан олоххо кириэрлэр.

С. АРГУНОВ

СААС УОННА ҮЛЭ БЫРААҤЫННЬЫГЫНАН!

ЫТЫКТАБЫЛЛААХ ДЬОММУТ-СЭРГЭБИТ!

Барыгытын кэлэн иһэр Күөх Маайынан – Саас уонна Үлэ бырааһынньыгынан улуус дьаһалтатын, депутаттарын сөбүөтүн ааттарыттан итиитик-истинник эбэрдэлиирбин көгүллээн!

Быйылгы Маайы улахан кэрэ-бэлиэ кэрдиэстэрдээх кэмгэ бэлиэтиэхпит. Уһулччулаах государственной уонна политической деятель Максим Аммосов төрөөбүтэ 120 сыла туолар үбүлүгүн үрдүк таһымнаах ыһтарга кизэн далааһыннаах үлэ барар. 2017 сыл улууспутугар Чаҕылхай Максим сылынан биллэриллибитэ, онон республикабыт государственной төрүтэбит улуу киһити үбүлүгүн бэлиэтир тэрээһиннэргэ бука бары быһаччы кыттыыны ылан диригиник ытыктырыбытын көрдөрүөхтээхпит. Сотору кэминэн улууспут киинигэр кини аатын сүгэр болуоссат хаттаан онгоһуллан боруонса пааматынньыгын туруоруохпут. Саамай

сүрүнэ – үүнэр көлүөнэбит М. Аммосов, И. Винокуров о.д.а. чаҕылхай дьоммутун холобур онгостон дьингээх патриоттар буола үүнэллэрин ситиһэрбит буолар.

Кризистэр кэлэллэр-бараллар, олох салҕанар, онон санааны түһэрбэккэ, сарсынныга эрэллээх, үтүө үгэстэригэр ыһыктыбакка иннибит хоту баран иһиэхтээхпит. Онуоха өбүгэлэрибит, эһэлэрибит, эбэлэрибит Аҕа дойдуну Улуу сэриитигэр фронтта уонна тыылга тыйыс кэмнэргэ өйдөрүн-санааларын түмэн Кыайыны ситиспиттэргэ холобур буолар.

Сааскы сайаҕас күннэртэн эрчим ылан, үтүөбэ-кэрэбэ дьулурубутун түмэн сайдыы суолугар дьулуһуобун уонна сомоҕолоһуобун! Чэгийн-чэбдик доруобуйаны, байылыат олоһу, чугас дьонунт этэнгэ буолалларын баҕарабыт!

Александр АТЛАСОВ,
«Нам улууһа» МТ
баһылыга

КҮНДҮ БИИР ДОЙДУЛААХТАРЫТ!

Эһигини Саас уонна Үлэ бырааһынньыгынан – 1 Маайынан – барыгытыгар дьолу-соргуну баҕаран туран итиитик-истинник эбэрдэлиирбит!

Кыыдааннаах кыһын кэнниттэн кыстыгы туораан, сылаас күннэргэ барыгыт сомоҕолоһуубутун көрдөрөн, 1 Маай бырааһынньыгар сэлэли хаамарыт ааспыт олохпуттан ситтэрэн кэлбит үтүөкүс буолар. Бу күн эдэрдин кырдыаҕастыын киин улууссалаарга, болуоссаттарга көрсөмүт айылҕа уһуктуутун уруйдуубут, сааскы-сайынны үлэлэргэ сэннэ-күүс ылабыт.

Быйылгы дьылга республика үрдүнэн улууспут чулуу киһитэ, государственной уонна политической деятель, Сахабыт сириг государственной ситиспит Максим Аммосов төрөөбүтэ 120 сыла кизэн далааһыннаахтык бэлиэтэнэр. Манна бэлэмнэни үлэлэригэр норуот депутаттара

буолабытынан быһаччы кыттыбыт, улуус дьаһалтатын кытта биригэ үлэлэһибит.

Саха омок үтүө үгэһинэн үөрүүгө-көтүүгэ, кыһалҕа-холомтоҕо дьон-сэргэ биер сомоҕо буоллаһтарына барытыгар кыайылаах-хотуулаах тахсалларын ааспыт историябытыттан билэбит. Маны умнубакка, ыһыктыбакка өйбүтүгэр-санаабытыгар тутан, туһанан сыргыттыгытына иннибит диэки сайдыы суолугар тахсыахпыт дьин бигэ эрэлбитин биллэрэбит. Кыра-улахан дьыалаларга, үлэбэ-хамнаска түмсүүлээх буолуобун, быстаха-хааларга кириэр бэриэмийэбин!

Күндү дьоммут-сэргэбит! Бука бары доруобай буолун, чөл, чэбдик олоххо дьулуһун, биригэ тутуһан сылдьан үлэлээн-хамсаан, оҕолоргут-урууларгыт үөрэххэ-үлэбэ, олоххо ситиһиллээх буоллуннар!

Алексей ЕРЕМЕЕВ,
Николай РУМЯНЦЕВ,
Ил Түмэн депутаттара



деятелэ Максим Аммосов үйэлэргэ умнулубат сыратынан кизэн туттабыт. Кини мындыр, туохтан да толлубат сырдык санаатынан Өрөспүүбүлүкэбитигэр автономияны киллэриигэ дьаныардаахтык сүүрбүтэ-көппүтэ. Төһө даҕаны кини иннитигэр күчүмэҕэйдэр баалларын үрдүнэн, хаһан даҕаны толлубатаҕа, дьонун-сэргэтин таннарбатаҕа. Маны санаан туран Өрөспүүбүлүкэтээҕи делегация улуу Максим Аммосов төрөөбүт дойдутугар, Хатырык нэһилигэр, баар государственность музейыгар тийэн политической уонна государственной уонна политическай деятели убаастаан, ытыктаан, аатыгар сүгүрүйэн кини өйдөбүннүгэр сибэкки дьөрбөтүн уурдулар.

Үөрүүлээх тэрээһин сү-

тоох бэйэни салайыны отделин кылаабынай специалиһа Мария Макарова «Гражданской килбиэн» бэлиэтин наҕараадаланналар. Маны таһынан, Мэнгэ Хаһалас улууһун «Хара нэһилиэгэ» МТ, Хаһалас улууһун «Хачыкат нэһилиэгэ» МТ баһылыктарыгар РФ президентин геральдикескай Сөбүөтүн ситиспиттэрин туттардылар.

Ил Дархан Егор Борисов, дойдубут президентэ Владимир Путин экология уонна ураты харыстанар сир сылынан биллэригэр сөптөөхтүк туһанан, тулаһыыр эйгэбит бигэ туруктаах буоларыгар кыһаллаахтыгытын уонна Өрөспүүбүлүкэбитигэр ыччат сылын чэрчитинэн, кэнчээри ыччат үтүө суолу тутуһан, үрдүк чыпчаалы дабайыахтаахтарынан, тоһоболоон бэлиэтээтэ. Быйыл

ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭ КҮНҮН КӨРСӨ

Муус устар 24 күнүгэр Өрөспүүбүлүкэ күнүн көрсө Ил Дархан Егор Борисов уонна Саха сириг бигэ туруктаахтык үүнэ-сайда туларыгар үлэлиэхамсыы сылдьар үрдүк сололоохтор Нам улууһугар кэлэннэр үгэскэ кубулуйбут тэрээһингэ кыттыыны ылылар.

Өрөгөйдөөх ытык бэлиэ күн чэрчитинэн норуот туһугар бэриинилээхтик, хотуулаахтык, кэскиллээхтик энкилэ суох үлэлээбит Илья Егоро-

вич Винокуров сырдык аатын ытыктаан, Аппааныга сылдьан кини өйдөбүннүгэр сибэкки дьөрбөтүн уурдулар. Санатан аастаахха, былырын бөдөн государственной уонна политической деятель Илья Винокуров сылыгар культурнай тэрээһинтэн саҕалаан, сквер тутуутугар тийэ үтүө түмүктээх, араас таһымнаах үлэлэр ытыгылыбыттар.

Саха сириг дьонно бары билэр уһулччулаах политическай уонна государственной

рун чааһыгар Ийэ дойдубут, Өрөспүүбүлүкэбит, улууспут сайдыытыгар сүнгөн кылааты киллэрибит дьонно: «Ленскэй нэһилиэк» МТ баһылыгар Андрей Новгородова «СӨ муниципальной сулууспатын туйгуна», «Хатын Арыы нэһилиэгэ» МТ баһылыга Юрий Слепцов «СӨ норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ», «Нам улууһа» МТ дьаһалтатын олох-

Нам улууһугар улуу убайыт Максим Аммосов сыла биллэриллибитэ, билигин туругунан Өрөспүүбүлүкэбэ уонна улууска анал хамыһыһы тэриллэн, былаан чопчу онгоһуллан, үлэ ытылла турар. Бу туһунан, хайдах үлэ ытылла турарын Ил Дархан туспа мунһах онорон хамыһыһалартан биллэстэ.

С. АРГУНОВ, «Нам улууһа»
МТ пресс-киһэ

Үтүөнү үкэтиэххэ, үөдүтүүххэ



Муус устар 24 күнүгэр Сахабыт сириг Ил Дархана Е.А. Борисов, правительство чилиэннэрэ уонна Ил Түмэн депутаттара таптааллаах Республикабыт Күнүн улуу убайыт М.К. Аммосов төрөөбүт Хатырыгар тахсан өрөгөйдөөхтүк бэлиэтир кэмнэригэр улууспут киинигэр, В.И. Ленин пааматынньыга турар болуоссатыгар, оһуохай түһүлгэтэ тэнитилиннэ.

Сорохтор: «Ала чуо бу күнүгэ тоҕо оһуохайдаан ойдулар?» – дьин ыйгытаахтара.

Онно тэрийээччилэр манньык ис хоһоонноох хоруйу биэрэллэр. – «Олонго дьэтигэр» салайааччыта В.В. Колпашикова үлэһиттэрин кытта сүбэлэһэн баран, «Ленскэй нэһилиэк» МТ баһылыгар А.Г. Новгородова Саха таһаһын таһыны күнүн олохтуурга этии киллэрбит. Ону

БЭЛИЭ КҮН ОҢУОХАЙЫНАН САҒАЛАНА

олохтоох дьаһалта биһирээн, 2017 с. муус устар 11 күнүгэр «Муус устар 24 күнүн нэһилиэккэ Саха таһаһын таһыны күнүн» биллэрэр туһунан дьаһалта таһаарыт. Улуус баһылыга А.П. Атласов нэһиликтэр дьаһалтала Ленскэй нэһилиэк дьаһалтатын бу үтүө көбүлээһинин өйүүллэригэр ынҕырыт.

Онон быйылгыттан ыла хас сыл ахсын «Саха таһаһын күнүн» бэлиэтир буолуохпут. Бириэмэ ыгыма бэрт буолан, быйыл нэһилиэк тэрилтэлэрин үлэһиттэргэ үлэлэригэр бары саха таһаһын таһан, кизргэнэн кэлбэтэлэр эрээри, элбэх киһи сүргэтэ көтөүллэн сахалыы танас, кизргэл биридии көрүнүн

кэтэн, иилинэн кэлбиттэрэ олус астыктык көстөр.

Оһуохайга сүүсчэкэ киһи үгүкүлээтэ. Улууспут ытык кырдыаҕастарын кытта элбэх оҕо, ыччат оһуохайдаан ойдо. Оһуохайы Дархан этээччи Валентин Хорунов, үтүөлээх этээччилэр Матрена Порядина, Ольга Ядрихинская, кэскиллээх этээчи Афанасий Шадрин таһаардылар. Бу тэрээһини «Оһуохай» түмсүү салайааччыта Татьяна Евсеева бар дьонун бэлиэ күнүнэн эбэрдэлээн, барыларыгар түмсүүнү, ситиһиллээх үлэни, дьолу-соргуну баҕаран түмүктээтэ.

И. ИВАНОВ

Оҕону иитии — барыбыт дьыалабыт

Кулун тутар 29 күнүгэр Фрунзетааҕы алын оскуола-оҕо саадыгар аатырбыт олонхоһут Егор Герасимович Охлопков — Буоратай 120 сылыгар аналлаах оҕону олонхоҕо уһуйар, олонхо тылын-өһүн өйдүүргэ үөрэтэр сыаллаах «Мин олонхо дойдутун оҕотобун» улуустааҕы семинар буолан ааста. Нам сэлиэнньэтиттэн, Маймаҕа, Никольскай, Кыһыл Дэриэбинэ, Көбөкөн, Искра, Таастаах нэһиликтэриттэн иитэ-эччилэр, Көбөкөн, Кыһыл Дэриэбинэ оҕо саадтарыттан иитиллээчилэр уонна олонхоһут аймахтарыттан өр сылларга алын оскуолаҕа учууталлаабыт үлэ ветерана Охлопкова Анна



Егоровна, «Коника» хаартыска бэчээттээр салон хаһаайына Охлопков Роберт Семенович кэлэн ыалдьыттаатылар. Ыалдьыттар ахтыы онордулар, билиилэрин-көрүүлэрин үллэһиннилэр, аһа-

ҕас уроуктары ыыттылар, төгүрүк остуолга санааларын атаастылар.

Түмүгэр үөрэх салалтата семинар кыттыылаахтарыгар сертификаттары, оскуола-саад директара Н.Г. Барамыгина махтал суруктары туттартаатылар. Роберт Семенович оскуола-саадка ис сүрүөттүн махтанан туран 5000 солк. харчы биэрдэ. Итиллээччилэрбит, үөрэнээччилэрбит, төрөппүттэр, библиотечкары уонна нэһилиэк кырдыаҕастара көхтөөх кыттыыны ылылар.

В.И. МУХИНА, Фрунзетааҕы алын оскуола-саад иитээччигэ



САЛАЙААЧЧЫЛАР ИДЭЛЭРИН ҮРДЭТТИЛЭР

курстар английскай тылынан үөрэттиллэхтээхтэр. 10-11 кылааска педсовет уонна оскуола төрөппүттэрин комитетын сүбөлэһиэлэринэн кэккэ предметтэр английскай тылынан барыахтаахтар. Бу барыта аан дойду экономикатын кытта тэҥнэ хаамсарга, республиканы сайыннарарга туһуланар.

Дьобурдаах оҕолору кытта сыаллаах-соруктаах үлэ ыытылар. Ол курдук, килэйбит-халайбыт үөрэх комплекстарыгар үөрэнэргэ, эт-хаан өттүнэн сайдарга бары усулуобуйа тэриллит: инфомационнай технология, бассейн, хоккей хоһуута о.д.а. Бастакы кылааскастаах казах тыла уонна литературага биер кэлим предмет буолан үөрэттиллэр. Сүрүн болгомотону тылга уураллар. Оскуола барыта, хайысхатыттан тутулуга суох, предмет аайы биер учебниктин, программанын үлэлиир. Учебниктар ис хоһоонунун хаачыстыбата үрдүк. Оҕо билиитин сыаналааһын формативнай уонна суммативнай диэннэ араарсар. Остолуобуйдарыгар бэйэлэрин омуктарын аһынан аһагаллар.

- Онтон үрдүк үөрэх ситимигэр туох улартыгылар киирибиттэрий?

- Н. Назарбаев университеттэр предметтэр бары английскай тылынан үөрэттиллэр эбит. 7 факультетка: медицинскэй, естественнай наукалар, филология о.д.а. салааларга университет бэйэтэ тестирование ытан оҕолору сүүмэрдир. БКЭ-тэн аккаастамыттар.

- Стажировкаҕыт биер сүрүн сыалынан М.К. Аммосов аатын үйэтиги аналлаах тэрээһиннэргэ кыттыы этэ.

- Уһулччулаах биер дойдутаахпыт. М.К. Аммосов аатын үйэтигэр улахан миссиялаах барбыһыт. Караганда куораттан 200 км ыраах сытар Доленька диэн сиргэ «Карлаг» концлаабырга сырытыннардылар. Сир аннынааҕы хаайыыга М.К. Аммосовка аналлаах стендэвэ хаартыската ыйанан турар. Бу хаайыыга М. Плисецкая ийэтэ, Н. Гумилев о.д.а. сып-

пыттар. 3 саха киһитэ хаайылыбыт, ааттара-суоллара биллибэт.

Карагандатааҕы кыраайы үөрэтэр музейга М. Аммосовка аналлаах экспозицияны көрдөрдүлэр. Хаартысканан быыстапка баар. Урут М.К. Аммосов аатынан уулуссалаахтар эбит, сир хамсаанын кэмигэр урускаланан баран, сөргүтүллэ илик. Уһулччулаах биер дойдутаахпыт туһунан ис дуһаларыттан ахтыбыттарын, астынныбыт, дуоһуйдубут. Биһиги М.К. Аммосов туһунан кинигэни бэлэх ууннубут. Республикабыт суверенитетын күнүн көрсө сырыбыт туһунан үбүлүйүһүн альбом оһорон туттарыахтаахпыт.

- Казахстан туһунан туох өйдөбүллээх кэлииттэрий?

Астана олус сайдыылаах. Архитектура өттүнэн аан дойду бастын уопутун ингеримит куорат. Ол курдук, Париж, Милан о.д.а. кварталлара олус кэрээлэр. Түүнүгү уоту-күөһү кыайа тутталлар эбит. Метро суох. Сир үрдүнэн айанныыр техника үгүс. Олохтоохтор кэпсэлилэринэн, хас биердэ ыал сокуоннай сааһын сипит киһитэ бары тус-туспа массынаалаах. Патриотическай өй-санаа күүскэ сайдыбыт дойдута. «Счастливый человек в счастливой стране» диэн өйдөбүллээхтэр.

- Үлэтигэр-хамнаскытыгар туох сананы киллэрэр санаалардаах кэлииттэрий?

- Кылаас таһынааҕы дьарыкка ментальной арифметика киириэн сөп дии санаатыбыт. Оҕону түргэнник суоттуурга, айар дьобурун, логическай толкуйун сайыннарарга, күүгүллүбүтэх балаһыанньаттан чэпчэкитик тахсарга, ыарахаттардан чаһый-бакка, бэйэтигэр эрэллээх буоларга үөрэтэр. Бу сатабыллар бары олоххо бэлэмнээх оҕону иитэргэ көмөлөһөллөр. Улууспут учууталлара, тас дойдудаарга идэтигин үрдэтигин, ыччаппытын үөрэтиигэ-иитиигэ инники күөһүнэ сылдьын.

- Кэпсээнчиги иһин махтанабын. Ситиһини баарабын.
Кэпсэттэ Анастасия КОРЯКИНА

Улуус баһылыгы колонката

ААСПЫТ НЭДИЭЛЭБЭ

Ааҕааччы, доробо!

Ааспыт нэдиэлэбэ Хамаҕатта оскуолатын сана дьийэтин тутууга хамсааһын табыста. Ол курдук правительство уурааҕа тахсан, республика инвестпрограмматыгар бу оскуоланы тутууну саҕалыырга 50 мөл. солк. көрүллэрин курдук быһаарылынна. Онон ханнык да иннигэс тахсыбатабына, барыта этэнгэ буоллабына, тутуу саҕаланан сотору кэминэн оскуола оҕолоро сана дьийэбэ үөрөкөтө киириэ этилэр. Ол эрэн дойду үрдүнэн үп-харчы кырыымчыга улаханник билиннэ. Ордук капиталнай тутуу эйгэтигэр сарбийылар кизгник ыытылаллар. Ол иһин, барыта этэнгэ буоллабына диэн этэрбитигэр тийэбит.



Республика Күнүгэр республика Ил Дархана Е.А. Борисов биһиги улууспутугар тахсан М.К. Аммосов төрөөбүтэ 120 сыллаах үбүлүйүн тэрийэр комитетын мунһабын ыытта, онон бу өттүнэн былааннарбыт олоххо киирэллэригэр көмө-тирэх баар буоларыгар эрэннэхпитин сөп.

Уопсайынан, ханнык баҕарар таһымнаах мунһахтарга, түмсүүлэргэ ангардас бюджеты кэтээн олоҕорбокко, бэйэбит ис кыахытын мунутуурдук туһанарбыт, чуолаан, Россияҕа Экология сылынан сибээстээн олоҕор түөлбөлэрбит ис-тас туруктарын көрүнэрбитигэр, халаан ууттаттан, ойуур баһаардарыттан, атын да айылҕа алдыаһылаах өрүттэриттэн сэрэхтээх буоларбыт, көндөй ороскуоту таһаарбат туһугар кыһанарбыт ирдэниллэр.

Холобура, Ил Дархан Ыйааһынан бюджеттэн субсидия ылар тэрилтэлэр уонна учреждениелар бэйэлэрэ эбии дохуот киллэринэн уопсай ороскуоттарын 45%-рын толуйалларын курдук бэрээдэ олохтонно. Мантан антах бу балаһыанньа улахан хонтуруолга ылыллара сабаҕаланар. Ити курдук сыһыа-байа бэйэ дохуотун үрдэтигэр, ороскуоттары аччатыыга үлэлэр салҕанан барыахтара, очотугар бэрт сотору кэминэн дохуоту ситиһэр, кэмчылээһини кыайа тутар тэрилтэлэри государство өттүттэн өйөөһүн кизгник ыытыллыаҕа. Онон тэрилтэ салайааччылары, үлэ коллективтара бу өттүнэн кэскиллээхтик уонна кэлимник дьарыктаннахтарына сатанар.

Аһыйах күнүнэн Маай бырааһынньыктара саҕаланыхтара, онуоха олбуордарбытын, уулуссаларбытын кыһынҕы бөхтөн-сыыстан ыраастаан, бырааһынньыктыгы кизгэнэн, бары күргүөмнээн Саас уонна Үлэ кэрэ-бэлиэ түгэнигэр демонстрацияҕа кыттыһы ылыахпыт. Онтон сөптөөх энергия ылан, сааскы ыһыы, онтон сайынҕы үлэлэргэ турунуохпут.

Александр АТЛАСОВ

Биһиги сыахпытыгар

БИИРГЭ ҮЛЭЛИИРГЭ БЭЛЭМИН БИЛЛЭРДЭ



Республика күнүн көрсө правительство чилиэттэргэ, нуорут депутаттара сыллата Хатырык нэһилигэр Максим Аммосов үрдүк аатыгар кэлэн сүгүрүйэн бараллар. Үгүс министрдер ортолоругар сибээс уонна инфомационнай технология министр А.И. Борисов баар. Кини Хатырыктан кэлэн иһэн биһиги, «Энсиэли» хаһыаппыт редакциятыгар сылдьан, үлэбитин хамнаспытын билестэ.

Бэлиэтээн эттэххэ, быйыл сыл санатыгар маассабай инфомационнай тирдэр тэрилтэлэр (СМИ), ол эбэтэр хаһыаттар, сурунааллар, телевидение, арааһыйа, интернет-хаһыаттар у.д.а. сибээс уонна инфомационнай технология министрствотыгар бэриллибиттэрэ. Онон биһиги, хаһыатчыттар, суруналыыстар муус устар 24 күнүгэр сана салайааччыбыт Александр Ильич Борисовы кытта билестибит. Кэпсэтии сүнньүнэн үп-харчы, тираж, хамнас, сана тутула турар редакция дьийэтин тула барда. Балаҕа быйытыны сана тэрийэн эрэр «Энсиэли-post» үлэтигэр биэрдэ. Хаһыаты тирдиит ныматын, үлэ хайысхатын, сүрүн сорукутун, сыалбытын сураста. Түмүгэр, «Нам улууһа» муниципальнай тэриллини кытта биергэ үлэлииргэ сөбүлэһи түһэрсэр булгуччулааһын аһан,

наадалааһын эттэ. Онон сотору кэминэн улуус баһылыга А.И. Атласовы кытта хардарыта өйдөһөн, өйөһөн, нэһилиэннэ туһугар айымнылаахтык, таһаарылаахтык үлэлииргэ сөбүлэһи түһэриллэрэ күүтүллэр. Александр Ильич федеральнай, республиканскай, муниципальнай таһымнаах инфомация үс көрүгэ хайаатар да баар буолуохтааһын ыйда. Ол эбэтэр улуус үлэтин-хамнаһын, кыайытытын-хотуутун, ситиһиэлэрин туһунан нэһилиэннэ сонун быһыытын билэ, ааҕа олохуохтаах. Бу этиитинэн кини улуус хаһыаттарын өйүүрүн биллэрдэ, биһигини ыар сүгэһэр онгостубакка, сибээс уонна инфомационнай технология сана көрүгүнэрин көмөтүнэн айымнылаахтык үлэлииргэ сирдээтэ.

Дьэ, онон сана министрбит бэрт сэрэх өйдөбүлү хаалларда. Кэпсэтии холкудук, уруккуттан билсэр-көрсөр дьон көрсүһүүтүн сиэринэн, элэккэй, эйэлээх быһыыга-майгыга буолан ааста. Сибээс уонна инфомационнай технология министрствотыгар А.И. Борисов 2014 сыл алтынныгыттан министрдиер. Бу иннинэ, 2010-2014 сылларга, СР правительствотын бэрэссэдээтэлин солбуйааччытын үлэлэбитин билэбит.

Лена НОГОВИЦЫНА

Оҕону иитии — барыбыт дьыалабыт

Соторутаабыта Граф Биэргэр баар араас идэҕэ үөрэтэр техникумга «Оҕо ас астыыр кинигэтэ» диэн кинигэ күн сирин көрбүтүн сүрэхтиир бэрээхэй тэрээһин буолла. Бу саха тылынан суруллубут оҕолорго аналлаах олус үчүгэй кинигэни айбыт киһинэн техникун преподавателэ, производственной үөрэтиигэ маастара Любовь Григорьевна Сивцева буолар.

Кинигэни С.А. Новгородов аатынан «Бичик» национальной кинигэ кыһата 5000 экзemplярынан таһаарда. Автор уонна кинигэни таһаар, бэрийэн таһаарааччылар олус тупсафай, араас өҥнөөх ойуулардаах, оҕо болдомтотун тардаргына онгорбуттар. Манна аһы астааһын бэрээдэгэ, бүлүүдэлэр рецептэрэ оҕо өйдүүрүн, туһанарын, сирдэтэн бэйэтэ астыырын курдукгына сийилии кэпсэнэр, хаартыскаларынан көрдөрүллэр.

Саҥа кинигэ сүрэхтэниитин курдук олус үөрүүлээх түгэнгэ айар куттаах, үтүө үлэһит, бастыҥ ийэлэртэн, иитэччилэртэн, үтүөҕө-кэрэҕэ уһуйааччылартан биридэстэрэ — Миролюбовы Григорьевна үлүскэннээх үөрүүтүн үлэстэ, ис дууһаттан киһини истинник-иһирэхтик эбэрдэли



ОҕОЛОРБУТУГАР ДЬОҕУН БЭЛЭХ

элбэх киһи муһунна.

Миролюбовы Григорьевнаны бастакынан «Хатын Арыы нэһилиэгэ» МТ депутаттарын сэбиэтин председателэ Е.И. Жирков уонна техникун директорун научнай-методическай үлэҕэ солбуйааччы А.С. Павлова эбэр-дэлээтилэр. Салгыы эбэрдэ тылы эттилэр: СР профессиональной үөрэхтээһингэ институт директорун солбуйааччы И.А. Оконешников, «Бичик» НКИ киһини

салайааччы М.Г. Макеева, редактор М.Г. Никифорова, үөрэммит кылааһын салайааччыта Е.К. Петрова, оскуолаҕа, педколледжка биригэ үөрэммит дьүөгэлэрэ, төрөспүттэрэ, биир дойдулаахтара. Тыл эппиттэр бары кини олус аламаҕайын, олоххо, үлэҕэ дуулуурдааһын, эппитинэстээһин, иилиир-сафалыыр, айар-тутар дьобурдааһын, туохха барытыгар көхтөөбүн аһыннылар. Минньигэс, астык астаах, ыал-

дытытмсах хаһаайка буоларын, айылҕаттан бэриллит талааннааһын, сырдыгынан сыдыайа, тулалыыр дьонун өрүү өйүү-убуу, сэргэхситэ сылдьар, кэскили кэҥэтэр үтүө майгылааһын бэлиэтээтилэр. Бары киниэхэ тус ололор, дьиз кэргэнигэр үгүс ситиһиилэри, айымньылаах үлэни, дьолу-соргуну баҕардылар.

«Бу кинигэм кэнчээри ыччашпытыгар, төрөспүттэргэ да

кэрэхсэниэ, туһалыа диэн эрэ-нэбин. Оҕолорбут барахсаттар кыра эрдэхтэриттэн минньигэс, амтаннаах ас арааһын астыырга үөрэнэн төрөспүттэрин, чугас дьоннорун, доҕотторун өрүү үөрдэ-көтүтэ сырыттыннар. Ас астыыр курдук дьиктилээх эйгэ-айымньылаах үлэни баҕарабын», - диир кинигэ автору Миролюбовы Григорьевна.

И. ИВАНОВ

Үөрэҕири эйгэтигэр

Хас биридди киһи кыра эрдэҕиттэн сөбүлүүр дьарыктаах буолар. Умсугуйан туран дьарыктаны наука, искусство эйгэтин, айылҕаны, дьону кытта алтыһарга үөрэтэр. Кыра киһи оҕо сааһын араас эгэлгэ өҥнөрүнэн күлүмүрдүү оонньотор.

Муус устар 18 күнүгэр Намнааҕы культурнай-спортивнай комплекскэ бастакы республикатааҕы «Мир пазлов» дьиз кэргэн фестивала араас улуустартан төрөспүттэри, кырачанынны түмтэ. Бу бырайыагы 2015 сыллаахтан Мария Семеновна, Николай Васильевич Игнатьевтар дьиз кэргэттэри уонна улуустааҕы үөрэх управлениета көбүлээн тэрийбиттэрэ. Тэрий-эччилэр дьиз кэргэн оруолун үрдэти, хамаанданан үлэлээһин үөрүйэхтэригэр үөрэти, пазлынан үлүһүйэр дьиз кэргэттэри түмүү, болдомтолоох, сүрэхтээх, дьаныардаах буолууну иитии курдук улахан сыалы-соругу туруоруунан таһаарылаахтык үлэлээбиттэрэ-хамсабыттары иккис сыла буолла.

Бу күн Нам, Хаҥалас, Горнай улуустарыттан 20 хамаанда 2 хайысханан күн көрүстэ: пазллар быыстапка-конкурстарыгар уонна пазллары хомуйууга. Оҕо кинигэлэрин, дидактическай оонньуулар, пазллар атыылары тэрилиннэ.

Быыстапкаҕа Нам улууһуттан Дьяконовтар дьиз кэргэн «Мир военной техники», «Кэнчээри» 3-с №-дээх о/с Васильевтар дьиз кэргэн мультфильмнар геройдарын, Хаҥалас улууһун Ой о/с иитиллээччигэ М. Ноговицын 120 кыра чаастартан турар Москва гос. университетин, 214 кыра чаастардаах Василий Блаженнай Соборун, Исаакиевскай храмы тупсута, о.д.а. оноһуктара мустубут дьону сөхтөрдүлэр.

«Зима начинается с Якутии» аан дойдутааҕы фестиваль лауреата «Хатынчаана» оҕо саадын вокальной ансамблын «Үчүгэйиэн, Нам сирэ» ырыата, 18-с республикатааҕы «Мамонтенок» конкурс лауреата «Улыбка» үңкүү цирковой студиятын кыттыгылаахтарын чабылхай нүөмэрдэрэ күрэхтэһээччилэр сүргэлэрин көтөхтүлэр, күрэхтэһии иннинээҕи тыҥааһыны намыраттылар.

Салгыы пазллары хомуйуу 3 түһүмэҕинэн биир тыһынан ааста. Бастаан 5-7 саастаах кырачааннар сүрдээхтик боччумуран олонор, 20 мүнүүтэ иһигэр 200 кыра чаастартан турар пазллары лоп-бааччы таһнылар. Иккис түһүмэххэ төрөспүт 10 мүнүүтэ, үһүс түһүмэххэ төрөспүт оҕотунаан биир сомоҕо хамаанда буолан, күрэҕи түмүк-

ОҕО СААС КҮЛҮМҮРДҮҮР ӨННӨРӨ



тээтилэр.

Дьүүлүүрү сүбэ түмүк таһаарар кэмигэр тэрийээччилэр уонна төрөспүттэр «төгүрүк остуол» тула олонор санаа атастастылар. «Чуораанчык», «Колокольчик» республикатааҕы оҕо сурунааллар кылаабынай редактордара Татьяна Ильинична Жиркова күрэх республикаҕа саҥа кэрэхсээн саҕалааһын буоларын бэлиэтээтэ. Ийэ, аҕа, оҕо кыттыгылаах биир ситимнээх эйгэ тэриллитин кэрэхсиирин биллэрдэ. Пазлларынан оҕо айар быыстапкатын тэрийиэххэ, төрөспүттэр конференцияларга дакылаатынан кыттыахтарын, сахалыы пазллар бэчээттэнэн эрэллэрин, кинигэ-пазллар баар буолбуттарын, атыыланар сыаналара удамырын билиһиннэрдэ. Мария Семеновна уонна Николай Васильевич көбүлээһиннэринэн тэриллит оҕо оонньуутун саҥа күрээҕэ өссө үүнэн-сайдан, үрдүк таһымга тахсарыгар баҕа санаатын эттэ. Төрөспүттэр кэлэр өттүгэр оҕо саадтарыгар манньк дьарыктар барыахтарын, күрэх сааһынан араарыллан ытытылааһын баҕардылар.

Фестиваль көбүлээччигэ Мария Семеновна пазлы таңгы албастарыгар, кыра оҕо доруобуйатыгар оҕустарытын курдук төһө бириэмэ олонор онгороругар, ураты дьобурдаах оҕо диэн кимин, таңыллыбыт пазллары туһаҥа таһаарарга, оҕо дьобурун салгыы сайыннарарга туһалаах сүбэлэри биэрдэ. Эһилиги күрэх суолтатын үрдэтэн, оскуола оҕолоругар республика таһымнаах ытытыахтарын баҕарарын иһитиннэрдэ.

Түмүктэр манньк буоллулар: пазлы хомуйууга - 1 м. - Игнатьев Толя мааматынаан Ольга Александровна (11 №-дээх «Сулусчаан» о/с, Нам); 2 м. - Архипова Дайаана мааматынаан Любовь Семеновна (33 №-дээх «Чуораанчык» о/с, Ой нэх., Хаҥалас ул.); 3 м. - Ноговицын Мичил мааматынаан Юлия Васильевна (33 №-дээх «Чуораанчык» о/с, Ой нэх., Хаҥалас ул.). Быыстапка түмүктэрэ: 1 м. - Игнатьев Толя мааматынаан Ольга Александровна (11 №-дээх «Сулусчаан» о/с, Нам); 2 м. - Архипова Дайаана мааматынаан Любовь Семеновна (33 №-дээх «Чуораанчык» о/с, Ой нэх., Хаҥалас ул.); 3 м. - Ноговицын Мичил мааматынаан Юлия Васильевна (33 №-дээх «Чуораанчык» о/с, Хаҥалас ул., Ой нэх.). Маны таһынан «Книжный» маҕ. (урб. Е.Д. Аммосова) анал бириһин Горнай улууһун Дьиикимдэ нэх. сылдьар Саргылана Петровна уонна Кирилл Егоровтар; республикатааҕы «Чуораанчык» сурунаал анал бириһин Константин Валентинович Прокопьевич сиэниэн Эдамныын («Чуораанчык» о/с, Нам ул., Үөдэй) туттулар.

Күрэхтэһии ис хоһооно, бириэмэтин аттарыта, тэрээһинэ олус табыллыбыт диэн санаатым. Кыра оҕону сылаппат курдук судургутук, түргэнник ааста. Бэлэхтэр да оҕо санаатын астынардылар. Төрөспүттэр саҥа санаа, үөрүү-көгүү кынаттанан, кэлэр сылга өссө үчүгэй бэлэмнээх кэлиэхпит диэн тарҕастылар. Тэрийээччилэргэ барҕа махталларын тиэртилэр.

Анастасия КОРЯКИНА

Баллы улуустарга

Бу дьыл муус устар 12 күнүгэр Кэбээйи улууһун Сииттэ нэһилиэгэр «Они писали историю Кобяйского улуса» диэн Кэбээйи улууһа төрүттэммитэ 80 сылыгар аналлаах оскуола оҕолоругар научно-практическай конференция буолан ааста.

Ону таһынан, Василий Егорович Колмогоров – буюун учуутал, сэбиэскэй-партийнай үлэһит, Нам, Кэбээйи улуустарын бочуоттаах олохтооҕо төрөөбүтэ 95 сылыгар анаммыт «Соратни-

нэһиликтэр советскай-партийнай дьаһалталара (предс. А.В. Андреев, Кэбээйи улууһун баһылыгы солбуйааччы). Кыттыбыт оҕолор бэйэлэрин секцияларыгар 1,2,3 степеннээх дипломунаан уонна анал бириэстэринэн наҕараадаланнылар.

Эбиэт кэнниттэн Сииттэ нэһилиэгэр оскуола аһыллытын (1931-1932) салайбыт, советскай-партийнай үлэһит, Сииттэ нэһилиэгин Ытык кырдыаһын Шарин Семен Петрович (1899-1985 сс.) ололорбут дьизигэр тиийэн, Кэбээйи улууһун баһылы-

СИИТТЭҔЭ – КОНФЕРЕНЦИЯҔА



ки и ученики В.Е. Колмогорова» диэн ааттаах төгүрүк остуол буолла. Онон Нам улууһуттан 4 киһилээх делегация баран кыттыгыны ылан кэллэ: Кобякова Софья Дмитриевна – улуус ветераннарын сэбиэтин председателэ, Новгородов Иван Васильевич – В.Е. Колмогоров кыра уола, Корякина Яна Егоровна – Нам 1 №-дээх оскуолатын музейин сэбиэдиссэйэ, Ушницкая Сардана Гаврильевна – Н.М. Рыкунов аатынан киннээммит библиотечнай ситим библиограба.

Конференция уопсайа 6 секцияга арахан ытытылына: тыа хаһаайыстыбата (предс. А.Д. Татаринова, УСХ начальнига), үөрэх (предс. Н.Г. Петрова, үөрэх управлениетын начальнига), доруобуйа харыстабыла (предс. Е.Е. Гуляев, Кэбээйи улууһун балыһатын сүрүн бырааһа), культура (предс. И.Л. Левин И.Л.), промышленность (предс. Е.А. Павлов, кыраайы үөрэтэр музей директора), оройуоннар,

гын солбуйааччы уонна Сииттэ нэһилиэгин баһылыга сибэҕки дьөрбөтүн үөрүүлээх быһыыга-майгыга уурдулар.

Төгүрүк остуола улахан дьон эмиз дакылаат аахтылар. Нам делегациятыттан Корякина Яна Егоровна үһүс степеннээх дипломунаан наҕараадаланна уонна анал бириэс ылан үөрдэ-көттө. Конференцияга уопсайа 151 киһи кыттыгыны ылла, олортон 41 оскуола оҕото. Тиһэҕэр улахан түмүк ылыннылар.

Сииттэ нэһилиэгин дьаһалтатыгар, орто оскуола коллективыгар, чуолаан оскуола директорыгар Левина Ольга Дмитриевнага үрдүк таһымнаах конференция ыппыккытыгар, Нам улууһун делегациятын ытыс үрдүгэр илдьэ сылдьыбыккытыгар барҕа махталбытын тиэрдэбит. Үлэһитигэр үрдүк ситиһиилэри, дьиз кэргэнчигигэр уонна чугас дьоннугар чэгиэн доруобуйаны баҕарабыт!

С.Г. УШНИЦКАЯ

Чөл, чэбдик олох туһугар

«Нам уллууһа – чөл олох иһин» общественнай тэриллии сыал-сорук онгостон оҕолоро, улахан дьонго арыгы боуртугун сэрэтэр-иһитиннэрэр үлэни ыттар, арыгыттан тутулуктамыт дьону араас ньыманан чөлөрүгэр түһэрэргэ үлэлэхэр, ону тэнэ арыгы атыгытын хааччахтыыр үлэлэри тэрийэр.

Быйыл Татарстан республикатын лектора В.А. Фахреев кэлэн Саха сирингэр семинар ыттар, биир күн биһиги ыгырыбыгынан Нам уллууһугар тахсан улахан дьонго, студеннарга семинар ыттар. Уопсайа 98 киһини хабаан үлэлээтэ. Фахреев этэр: «Эһиги куһаҥан дьаллыктан түргэнник араһааххыт, тоҕо диэтэр, аһыаххыт, оннук гымматаххыгына, эстэбит. Эһиэхэ бу – тыһын боппурус. Кэнэҕэски ыччаккыт туһугар самааны антах анныаххытын сөп». Арааһа, сахалары өйдөөх дьон дии саныыр быһыылаах...

Сылын аайы тэрилтэбит араас таһымнаах лектордары ыгыран өйдөтүү-сырдатыы үлэтин ыттар. Ол курдук, п.н.к., аан дойдутаагы чөл турук академиятын президеһи А.Н. Маюров, м.н.к., психотерапевт А.М. Карпов 2016 с. кэлэннэр 538 киһини кытта көрсөн билии ситимин тиэртилэр. Саха сирингэр арыгы атыгытын хонтуруоллуур управление начальнига М.И. Лыткин, быраас-психотерапевт В.М. Кузьмина 416 киһини хабаан кэспэтин ыттылар. Киһилэр бары түс бэйэлэрин холбурдарынан арыгыта

Киэн туттар дьоммут — биһир дойдулаахтарбыт

Былыр биһиги өбүгэлэрбит тимир, мас уустарынан биллэлэрэ. Бэл диэтэр, тимир чарас гына таптайан иһити онгороллоро үһү. Ол үгэһи тутуһан тэнитэн, сайыннаран сир-сир аайы тимир уустара баар буолан эрэллэрэ кэрэхсэбиллээх. Былыр дьахтар эрэ илдэ сылдан оонньоуур тимир хомуспут умнулла сылдыбыта киэн эйгэ таҕыста. Ол курдук айылҕаттан айдарылаах хомусчуттар Лука Трунин, Иван Егорович Алексеев уонна хомус уустара киэн эйгэ тахсарыгар олук уурдулар.

И аан дойдутаагы хомус конгресһын кэнниттэн тэптэн саҥа хомус уустара үүнүлөр-сайыннылар. 1960–70 сылларга сэдэх этилэр. Мин Партизан нэһилиэгэр хомус ансаамбылын тэрийэрбэр хомус суох этэ. Уус Алдан Суотту нэһилиэгэр олорор ветеран учуутал Бурцев Николай Петрович тупсаҕай оҥоруулаах хомуһун билэн, Николай Петровичи билсэммин уоннуу хомуһунан үлэхэн, 60 хомуһу аҕалан улахан дьону, оҕолору хомустаабытым. Николай Петрович ол кэмгэ кырдык да оһуордаан, бичиктээн, киһи күлүгэ көстөр гына килэбачитан хомус оноруутун баһылаабыт уус этэ. Саха сирингэр сураҕырыт, тарбахтарыгар талааннаах кырдыҕас уустар Семен Иннокентьевич Гоголев — Амынныкы, Николай Петрович Бурцев, Иван Федорович Захаров — Кылыады элбэх уус дьобура сайдарыгар суолу тэлэн, олук охсон ааспыттара.

Өбүгэбит саҕаттан улуу уустар суолларын тутуһар биһиги Наммыт уллууһугар тимир ыллатар дьондордоохпут. Ол курдук, улуу Ытык киһитэ, хомус оноруутугар норуот маастара Иннокентий Никитич Готовцев уустаан-ураннаан араастаан ис хоһоонноон онорбут этигэн хомустара ханна-ханна тийбэтэхтэрэй. Үгүс сиргэ киһи хомуһун биһирээн, сөбүлээн үлэхэллэрин ханан да аккаастаабакка сөбүгэр сыанаһа онорон элбэх дьон талаанын арыһыга күүс-көмө буолбута чаччы.

Ол курдук, холлоҕос хомустан саҕалаан, «устугас» тыллаах түргэнник тыһын уларытар гына онорбута, сыһааһар тиис уурардаабыта саҥаны киллэринэн, тупсарынан сыана-

ИТИРДЭР УТАХ НААДАТА СУОХ!

суох, чөл бырааһынныктары дьиз кэргэнэ ыттары, үөрүүгэ да, хомолтоҕо да, дьону орто дойдуттан атаарыы түгэннэригэр аһы утах наадата суоҕун быһаараллар.

Биһиги дьиз кэргэн ийэлэрин, кэрэ анардары олоххо тардыһыларын күүһүрдэр сыаллаах үлэлибит. Ол курдук, 2014 сылтан культура туйгуна, биллэр артыыс Клим Федоровы кытта арыгыта суох үбүлүөйдэри, сыбаайбалары ыттар үһү диэн истэн, улаханлык убаастаан, эрдэттэн сорунан туран билсибитим. Киһи ол саҕаттан ким баҕалаахха төлөбүрдээх төрүөккэ ыллыгырга, сценаҕа туттарга, фонограмма онорон биэрэр бырайыактаах этэ. Онно идея быһытынан анал бырайыак онорон, төлөбүрүн уйуһан, олох очурдарыттан бүдүүбүт, ыар санааҕа сылдыар, аһы утахха ылараары гыммыт ийэлэригэр өйүүр сыаллаах үлэлэниэххэ диэн эппиһин үөрүүнү кытта ылыммыта.

Ол түмүгэр элбэх эдэр ийэ, эбэлэр кэрэ эйгэтин көмөтүнөн олоххо тирэхтээх буоларга үөрэннилэр, бэйэлэригэр эрэл, убаастабылы иитинилэр. Салгыы ийэлэригэр «Ариадна» чөл олохтоох дьиз кэргэн кулуубугар тиһигин быспакка илдээ сылдыабыт, араас куруһуоктарынан

хабабыт, концерттарга кытыннарабыт.

Киһи оҕо эрдэбиттэн чөл туруктаах төрүүр, туох да наркотигар наадыбат, айылҕа биэрбитинэн истинник үөрэр-көтөр, ийэтэ аттыгар баарыттан доллонор, сыһыгырачы күлэр-үөрэр. Ханнык түгэнгэ киһиэхэ алдытылаах чөл санаатын былдыбыр, суурайар программа киһирээ биһигиттэн, төрөспүттэртэн, тутулуктаах. Учуонайдар этэллэр – бэл эһээхэй оҕо арыгы туһугар программалар. Ол хайдах? Ийэтэ төрөөн роддомтан тахсарыгар оҕо «сууйбут» аҕа дьэтитигэр көрсөр, табах, арыгы сыттаах сыллыыр, оҕотугар ымманылар... Эһээхэй оҕо көрбөт, истибэт, ол гынан баран, сыттыыр дьобура улахан киһитээвэр 100 төгүл мунугуу сайда сылдыар кэмэ эбит. Инньэ гынан, тутта хабаан ылан, манньк сыттаах киһи мин чугас, «бэйэм» киһим диэн суруллан хаалар. Ол иһин улаатан баран, арыгы сыттаах дьон билбэтинэн чугас дьон категориятыгар киһирээлэр эбит. Кыыс оҕо арыгы сыттаах-сымардаах киһиэхэ кэргэн тахсар, онтон «ийэрэ бэрт» диэн араһар. Иккитээн кимикэхэ кэргэн тахсар? ... Эһиэм ийэ киһиэхэ – программатын быһытынан. Онон уһуну-киэги толкуйдаан...

Л.М. МАРКОВА,
«Нам уллууһа – чөл олох иһин» түмсүү председателэ

МЫНДЫР УУС



лыбытыт. Ону Москвадан Бүтүн Россиятаагы государственнай патентнай экспертиза научнай-чинчийэр институтун саҥаны арыһыга патенын туппута да этэр. Саха хомуһун исторياتтар итинник патеннаах хомус ууһа тарбахха баттанар буолуохтаах. Иннокентий Никитич бу ситиһиллэрин биһиги улуспут киэн туттар биһир дойдулаахпыт, М.К. Аммосов төрөөбүтэ 100 сыла туолуутугар анаабытын өйдүүбүн. Ити иннинэ биһиги Никитичпыт өссө мындыр өйүнэн дьизэ-уокка, хаһаайыстыбаҕа туттарга аналлаах оҥоруктары рационализаторскай айыылара баара биллибит.

Киһи педагогическай училищегэ учууталлыыр сылларыгар хомус оноруутугар оҕолору уһуйбута 10-тан тахса оҕону үөрөспүттэн, мин билэрбинэн, икки уол бэйэтин туйаҕын хатаран хомус онорор маастар буолан үлэли сылдыаллар. Ол курдук, Сунтаарга Айсен Дьячковскай, биһиги улуспутугар Ньургун Уваров араас күрэххэ кыттан, ситиһиллээн маастар буолан баһылаан үлэли, таһаарылаахтык дьарыктана сылдыаллар. Атыттары билбэтим, баҕар, ханна эрэ дьарыктана сылдыаллара буолуо. Дьэ, ити курдук, Иннокентий Никитич учуутал, уус да быһытынан элбэх ыччаты иитиҕэ бэйэтин билиитин, мындыр дьобурун аһаан кэллэ. Киһи хас да варганнай музыка Конгресһыгар актыыбынайдык кыттыбыта.

Семен Иннокентьевич — Амынныкы Уус олорбут сирингэр киһи аатыгар аналлаах Саха сирин хомус уустарын күрээвэр сүүрбэччэ уус кэлэн күөн көрсөн илин-кэлин түһүспүттэр. Онон Иннокентий Никитич дьаныһан айбыт, туппут үлэтэ таах хаалбатаҕа, күрэх үрдүкү сыананы, Гран-прины, туппутта. Бу этэ — «Норуот маастара» буолбутун билини, чыпчаал үктэлэ. Иннокентий Никитич уустаан-ураннаан онорбут хомуһа анардас биһиги Партизанмыт нэһилиэгин ыалыгар үксүгэр баар-суох ыла диэн ахсааннаах буолуохтаах. «Дьурул» народнай ансаамбыл киһи хомуһун үрдүктүк тутар, махтала муһура суох.

Бу үгүө киһи бизэ оҕо киэн туттар аҕата, элбэх сиэн амарах эһэтэ. Оҕолоро бары турбут, үлэлээх-хамнастаах, дьизлээх-уоттаах дьон. Үлэтэ тахсылаах буоларыгар тапталаах кэргэннэ көрөн-истэн, тирэх, сүбэһит буолбута чаччы. Киһи билигин даҕаны идэ гыммыт дьарыгын ыһыктыбакка айа-тута сылдыар улуспут Ытык киһитэ, Саха республикатын оскуолатын үтөлөөх учуутала, РСФСР норуотун үөрэтиригэр туйгуна, «Гражданскай килбиэн» хаһаайына, хомуһу онорууга норуот маастара, аан дойду хомуһун Конгресһын хас да төгүллээх кыттылааҕа. Тапталаах кэргэнинэн Матрена Алексеевнатынан ыал буолбуттара 50 төгүрүк сылынанис сүрэхтэн истинник эвэрдэлибит!

Д.И. КРИВОШАПКИН,
ССРС культуратын туйгуна, Нам уллууһун Ытык киһитэ, СР культуратын үтөлөөх үлэһитэ

Спорт - дьулуур, спорт — тулуур

Нам уллууһун хотугу зона бэтэрээн-спортсменнарын үгэскэ кубулуйбут спартакиадага бу дьыл кулун тутар 25-26 күннэригэр Көбөкөнгө үрдүк таһымна буолан ааста. 20-с сылын ытытыллар үбүлүөйдээх спартакиада улуу убайбыт М.К. Аммосов 120 сылыгар ананна. 10 нэһиликтэн 199 спортсмен көхтөөхтүк күрээстэтэ.

доров. Уксаанна баһылыктар күрэхтэригэр: И.Г. Ядрихтинскай - 1 м., Фрунзе, Ю.И. Слепцов - 2 м., Хатын Арыы, Н.С. Ким - 3 м., Маймаҕа.

Спорт министрин Махтал суругун Е.Е. Шадрина, В.Т. Васильев, Е.Е. Орлов, С.В. Колесов, М.Ф. Кугданов, Г.И. Семенов, Д.В. Бугаев, «Урожай» ДСО наҕараадаларын В.Н. Макаров, Н.Д.

БЭТЭРЭЭННЭР КҮРЭХТЭРИГЭР



Күрэхтэһии икки күн ытытылына. Бастакы күн - волейбол, уксаан, дартс, хаамыска, хабылык. Иккис күн - волейбол, теннис уонна көрдөөх стартар

Күрэх нэһиликтэр баһылыктарын уонна спорт федерациятын көбүлээһининэн ытытыллар. 7 көрүнүнэн барда: остуол оонньоуулар - хабылык, хаамыска, теннис, уксаан; хамсанылаах оонньоуулар - көрдөөх стартар; волейбол, сыал быраҕы уонна дартс. Волейбол быйылгыттан саҥа киһирдэ. Саастаах дьон доруобуйатын учуоттаан, ыарахан көрүнүннэр киһирбэттэр уонна быраастан көңүл ирдэнэр буолла.

Волейбол элбэх киһини түмтэ, көбүлээтэ. Уруккуттан оонньооччулар адаптацияларын бардылар, күүстээх оонньооччулар билинилэр. Инники өттүгэр оонньооччулар үчүгөйдик бырабыланы тутуһаллара ирдэниэн наада эбит диэн санааҕа кэллим.

Судьуйаларынан үлэлээтилэр: кылаабынай судьуйа - Е.Е. Орлов (Көбөкөн), хаамыска, хабылык - Н.Х. Сокольникова (Көбөкөн), дартс - Р.А. Макаров (Бөтүн), уксаан - С.П. Гуляева (Түбэ), волейбол - П.Ю. Гоголев (Көбөкөн), теннис - И.К. Егоров (Хатын Арыы), көрдөөх стартар - В.Д. Дьяконова (Модут), Ф.П. Сивцев - (Хатын Арыы).

Күрэхтэр сэрэбиэйинэн бардылар. Хас көрүн аайы быраас көнүллээх, нэһилик баһылыктара илии баттаһыннаах хамаандалар сайаапкалар ирдэннилэр. Манньк аҕа саастаах дьон доруобуйаларын кэтээн көрүү сөптөөх диэн сыаналыбын. Кэлэр өттүгэр саҥа 50-рын туолааччыларга күүстээх оонньооччулар киһирээлэрэ күүтүллэр, онон күрэх өссө тыһааһыннаах буолара сабаҕаланар.

Көрүгүнэринэн түмүкпүт манньк буолла: дьахталларга хабылыка: М.М. Лукинова - 146 очко - 1 м. (Көбөкөн), Л.П. Эверстов - 148 о. - 2 м. (Хатын Арыы), Т.Я. Сивцева - 25 о. - 3 м. (Түбэ); эр дьонго хабылыка: Н.Н. Шамаев - 21 очко - 1 м. (Модут), Д.З. Мухин — 20 о. - 2 м. (Хатырык), И.Г. Дьяконов - 20 о. - 3 м. (Модут); хаамыскаҕа: Л.П. Эверстова - 22 о. - 1 м. (Хатын Арыы), Д.И. Ядрихтинскай - 20 о. - 2 м. (Модут), Л.С. Сосина - 19 о. - 3 м. (Хатын Арыы); эр дьонго: Д.М. Елисеев - 16 о. - 1 м. (Хатын Арыы), В.Е. Захаров - 15 о. - 2 м. (Хатырык), Н.Н. Петров - 15 о. - 3 м. (Хатын Арыы); дартска: С.Е. Иванов - 64 о., уопсайа - 293 о., - 1 м., Л.Е. Замятина - 52 о., уопсайа - 292 о., - 2 м., Арбын, М. Кривошапкина - 70 о., уопсайа — 269 о., - 3 м., Хатын Арыы.

Мунгур кыайылааҕынан боолулар: дьахталларга - Л.С. Гоголева, П.П. Дьяконова, М.П. Кривошапкина; эр дьонго - В.С. Дьяконов, В.П. Сивцев, В.М. Фе-

Соловьев, Н.С. Больницкай, Р.Е. Лукина, С.И. Чирков, К.Н. Ноговицын туттулар.

Федерация аатыттан 20 сыл секретарынан үлэлээбит Евдокия Егоровна Шадринаҕа, М.И. Соловьеваҕа 65 сааһынан (Көбөкөн), А.И. Винокуровка 60 сааһынан (Түбэ), Д.Р. Дьяконова 55 сааһынан (Түбэ), Л.И.С.М. 50 сааһынан (Модут) бэлэх туттарылынна, И.Г. Ядрихтинскайга (Фрунзе баһ.) «Муниципальной сулууспа туйгуна» бэлиэ, Г.Д. Дьяконова «Бастын спонсор» аат ингэрилиннэ.

Толору астаах остуол тула олорон үтүтээх чэй истибит, ырыа-тойук дьизээйдэ. Ас-үөл элбэҕэ да сөхтөрдө. 91 тыһ. солк. усунуос хомулунна, 96 тыһ. солк. харчынан спонсордар көмөлөстүлэр. Барыта 187 тыһ. солк. хомуллан, сыаналаах бириистэри атылаһыта, ас-үөл тэрээһинигэр туһанылына. Хонук сириттэн аттаран, сүрдээх үчүгөйдик ыалынан тохтоптутарыгар Көбөкөн нэһилигин ветераннарын сэбиэтигэр Пестерева В. Х., баһылык солбууааччытыгар Мухин А. З. улахан махталытын тиэрдэбит. Спонсордарытыгар: А.Т. Никифоровка («Копиртехсервис» ген. дир.), С.Л. Тихонова («Сервис-Ойл» ХЭТ ген. дир.), А.А. Игнашевка (ШВСМ дир.), Н.Г. Цыпандинҕа (СР спордун управлениетын нач.), Н.И. Румянцевка («Колми» ХА-Уо ген. дир.), А.П. Атласовка («Нам уллууһа» МТ баһ.), И.И. Сивцева, Е.Е. Гоголева («Нам уллууһа» МТ баһ. солб.) о.д.а. тэрилтэ салайааччыларыгар барҕа махталытын тиэрдэбит.

2005 сылтан бизэ төгүл Модут нэһилигиттэн төрүттээх бастакы Советскай Союз спордун маастара Н.Н. Охлопков бириистигэр «Ус көлүнэ тустууга» көңүл тустууга турнир, М. Аммосов аатынан колхоз председателэ Г.А. Макаров бириистигэр мас тардыһытыгар, ону тэнэ атаах оонньоутугар И.И. Суздаль бириистигэр, ССРС физическай культуратын туйгуна, РСФСР үөрэтиригэр туйгуна, Нам уллууһун Ытык киһитэ, тыыл, үлэ ветерана В.Н. Макаров бириистигэр пятиборьега турнирдар ытытыллыбыттара. Бу күрэхтэһиилэр барыта Протодакони Кузьма Кузьмич көбүлээһининэн, тэрээһининэн буолбуттара. Киһи сыралаах үлэтин сыаналаан, хатын арыылар газовай билиитэ, хатырыктар «Байанай» маҕаһынан сертификат, нэһиликтэр ветераннарын сэбиэтигэр председателлэрэ сахалыгы таҕас комплекһын бэлэх уунулар. Кузьма Кузьмич доруобуйатын турутуһунан үлэлээн бүтэрин туһунан иһитиннэрдэ. Сотору нэһиликтэр саҥа салайааччыны талыахтара.

Е.Н. СЛЕПЦОВА,
Хатырык нэһилиэгэ

Учуутал — уус чулуута

Салбан орто оскуолатыгар элбэх учуутал үлэлээн аастыта. Бүгүн РСФСР үөрэҕириттин туйгунун Гертруда Афанасьевна Дьяконова туһунан истин иһирэх тылынан ахтыахпын баһарабын.

Гертруда Афанасьевна — сэрии сылын оҕото. Кыра сааһыттан тулаайах хаалан детдомунан сылдьан улааппыта. Төһө да ийэ, аҕа тапталын этинэн-хаанынан билбэтэр, меник-теник оҕо саас үөрүүтэ-көтүүтэ, оскуолаҕа киири, пионер, комсомол, доҕор-аҕас, эдэр, эрчимнээх саас кыһалҕаны кээр аспыта. Олох араас мүчүргэннээх түгэннэрин тулуйан, эдэр саас үрдүккэ, кэрэҕэ тардыһар дьулурунан сайыттанан, Бүлүүтээҕи Н.Г. Чернышевский аатынан педагогической училищени бүтэрэн, олох кизг аартыгар үктэнэн, учуутал үрдүк аатын ылан, үлэтин 1968 сылтан саҕалаабыта. Бастаан 1 сыл Искра начальнай оскуолатыгар үлэлээбитэ. 1969 сыл Ф.Д. Ушницкая ыңгырытынан Салбан начальнай оскуолатыгар үлэли кэлбитэ. Мин 1971 сыллаахха саҕа үөрэҕи бүтэрэн, Салбан начальнай оскуолатыгар анаммытым. Оскуола директорунан Тамара Ивановна

ИДЭМ СУОЛУН ЫЙБЫТА

уонна учууталынан Дьяконова Гертруда Афанасьевна үлэлиир этилэр. Кинилэри кытта таһаарылаахтык, зйэ-дэмнээхтик үлэлээбит сылларбын астына ахтабын. Горн, барабаан тыаһын, пионерскай костердары, спордары, көрсүһүүлэри, күрэхтэһиилэри, концерттары билигин саныырга наһаа да кэрэ. Маны барытын саһарбыт хаартыскалар доллута кэпсиппэр. Ытытылар мероприятиялары барытын Тамара Ивановна хаартыскаҕа түһэрэн иһэр. Тамара Ивановна оччоттон билингнээҕэ диэри патриотической өйдөөх-санаалаах үтүө үлэһит, учуутал, кини быһытынан кимизэхэ баһарар холобур буолар кини.



Өр сылларга куһаҕан суоллаах-исттээх сиргэ суоппарынан Николай Афанасьевич Аргунов үлэлээбитэ. Кини массынатыгар элбэхтик олон кыһынҕы тымныыларга айанныырбыт. Саас айы оройуон күрэхтэһитигэр кытарбыт. Аһаҕас массыынаҕа

кыра оҕолору тизээн фестивалга киирэрбит. Бастагы миэстэни ылан, үөрэн-көтөн кэлэрбит харахпар бу баарга дылы. Гертруда Афанасьевна олус үчүгэй куоластаах, оҕолору ырыаҕа, мин үңкүүгэ, Тамара Ивановна хоһоон ааҕытыгар, сыанкаҕа үөрэтэрбит.

Гертруда Афанасьевна талан ылбыт идэтигэр бэриһиллээх, дьулуурдаах, дьүккүрдээх үлэһит быһытынан биригэ үлэлээбит коллегалара уонна төрөппүттэрэ сыаналыыллар. Кини үөрэтии ис хоһоонун, ньымаларын ырытан, хас биридди оҕоҕо өйдөнүмтүө ғына үөрэтэрэ, хас биридди уроугар кичэйэн бэлэмнэнэрэ. Уруок аайы наһаттан саҕа дидактической матырыйаллары онгосторо уонна олус табыгастаахтык туттара. Үлэлиир кабинета уурбут-туппук курдук бэрэ-эдэтээр, баай ис хоһоонноох буолара. Учуутал быһытынан үрдүк маастарыстыбалаах

киһи этэ. Мунуутэҕэ да бокуой булбат этибит. Сарсыарда иккилии кылааһы үөрэтэрбит, эбиэттэн кизһэ уруок аахтарыбыт, куруһуок ытыбыт. Өрөбүлгэ карточка, таблица сурунарбыт. Салбанна ол саҕана уоту дизелинэн биэрэллэрэ, 11 чааска уоту ылаллара, оччоҕо чүмэчинэн хойукка диэри үлэлиирбит. Гертруда Афанасьевна учуутал быһытынан саамай талаана аһыллан үлэлээбит сирэ — Салбан. Манна үлэли сылдьан, 1987 с. «РСФСР үөрэҕириттин туйгуна» бочуоттаах ааты ылбыта. Бу бочуоттаах аат мээһнээ кэлбэтэҕэ, утуйары-сынһанары умнан, хас биридди оҕоҕо ийэли кыһанан, иитэн-үөрэтэн, кэрэҕэ угуян үөрөппит үлэтин түмүгэ буолар.

Мин Гертруда Афанасьевна-наттан үөрэммитим элбэх. Холобур, дидактической матырыйаллары онгосторо, таба туһанарга, араас таблицаҕа суруйарга, бириэмэни таба туһанарга, үлэҕэ эппиэтинэстээх буоларга, ытыгар мероприятиялары үчүгэй бэлэмнээх, хаачыстыбалаах ғына ытыгарга. Кини үрдүнэн-аннынан

үлэлири олох сөбүлээбэтэ, куһаҕаннык ытыах кэрэһтэ, оноруман диэтчи. Мин Гертруда Афанасьевна эпит бэргэн тылын билигин да олоғум, үлэм аргыһа онгосто сылдьабын. Гертруда Афанасьевнаҕа ыллыктаах сүбэтин-аматын иһин улахан махталбын тизэрдэбин.

Гертруда Афанасьевна биир үчүгэй хаачыстыбатынан кини олус сэмэйдик, чуумпук, биллибэккэ-көстүбэккэ үлэлиирэ буолар. Бу хаачыстыбата элбэх учууталларга, үөрөппит оҕолоругар билигин үтүө холобур. Кини элбэх үөрөппит оҕолоро республика араас мунуктарыгар тийээн, ким быраас, ким учуутал, ким бухгалтер, ким инженер, ким боростуой үлэһит дьон буолан, ыал ийэлэрэ, аҕалара, сорохторо эбэ, эһэ дэнэн, ньир-бааччы олоролор, үлэлииллэр, айаллар-туталлар. Биһиги, учууталлар, онтон үһүрүбит, астынабыт, кизн туттабыт.

Гертруда Афанасьевна, эн үлэҕэ дьулурун, сатабылын, дьобурун, билигин мин үлэбэр күүс-көмө, айар суолбар сирдир сулус буолан сыдыаайа туруо.

М.С. БАИШЕВА,
РСФСР үөрэҕириттин туйгуна, Учууталлар учууталлара

Төрөөбүт тыл сүмэтэ

ИЙЭ ТЫЛБЫТЫН ӨРӨ ТУТУОҔУН

Төһө сыл-хонук ааһар, төһө сайынныбыт диибит да, соччонон сахабыт тыла бараксан уота-күөһэ сөзүрүйэн, тууһа-тумата сымсаан, уусуран хоһуйуу сэдэхсийэн иһэр. Миэхэ ол туһунан кыратык «өйдөөбүмсүйэ» түһэр санаа киирдэ. Дьэ, кырдык билигини кэмнэ бары да нууччалы, сахалы тыллары тэнгэ алаады курдук эргитэ сылдьан кэпсэтэбит, оннооҕор биһиги, саастаах дьон, нууччалы тылы кыбытан саңардыһытын өйдөөбөккө да хаалабыт. Ол барыта төрөөбүт төрүт ийэ тылбытын аанһа ахтыбаппыт, суолта уурбаппыт бэлиэтэ. Ханныктаах да олоххо, хайдахтаах да үйэҕэ, ханна да буоллун биһигини тылбытынан эрэ сахалар диэтэрэ, төһөлөөх да нууччалы кута-симэ сырыттаһытына, ким да нуучча диэ суоҕа.

Дьингинэн, айыллан кэлбит төрөөбүт тылбытын иһэр утахпытын кытта тэнгэ ыймахтаан, сиир аспытын кытта тэнгэ ыстаан кэриэтэ, тыһнар салгыммыт курдук харыстабыллаахтык сыһыаннаһахтаах этибит. Аны сорох дьоммут оҕолорун сахалы саңардыбаттар, ол оҕолортон тугу эмэ ыйыттаахха өйдөөбөккө, миин курдук көрөн турар оҕолор бааллар. Урукку кэм үөрэхтээхтэрэ, улуу бөлүһүөктэрэ саха тылын-өһүн сүтэрдэһинэ, омук быһытынан симэлийэр диэн мээһнээ эппэтэх буолуохтаахтар, дьин чаччы норуоттарын туһугар, тыл-өс туһугар олохторун анабыт дьонун дьоммут эппит ыллыктаах тылларын ылынан, сизэрдээх этиилэрин истэн, билингэттэн утумнаах үлэни ытыган, оҕолору, ыччаттары сахалы тылынгна иитэн, үөрэтэн, үөрэх хайысхатын уларытар үлэни туруоруоохха наада. Ол тугу диэ? Билингни оҕолору саха оскуолатыгар үөрэтэр аатыраллар да, биир эрэ саха тылын үөрэтэллэр, уоннааҕы биридимэттэри нууччалы үөрэтэллэр. Дьингинэн, бэйэбит төрүт тыллаах, төрөөбүт дойдулаах, үгэстэрдээх, духуо-

бунай баайдаах, култууралаах омук буоларбыт быһытынан, биир эрэ нуучча тылын биридимэтигэр ураты уруктары сахалы тылынан үөрэтэр быраап, ама, суох үһү дуо? Оннук сокуон баара билибэт ээ, ону тоҕо үрдүк салалталарбыт туруорсубаттар? Дьингинэн, саха тылын туһунан кини сүһпэтин-симэлийэтин туһугар үлэ олох барбат диэби сүрэ бэрт, барар. Ону ити үөрэх салаалара булкуйаллар, аны үгүс саха оҕото нуучча оскуолаларыгар үөрэнэр, наар нууччалы да үөрөһүтэх кини, аныгы оҕо булан үөрэниэ, оннооҕор урукку кэмнэ «чот» да диэни нууччалы билбэт дьон чин сахалы өйдөрүнэн дьаһайан, салайан олон ааспыттара. Билигин сахалы тылы дьин этиллиэхтээгинэн сатаан саңарбат буолан эрэллэр. Үнүр биир сүөһүнэн дьарыктанар кини кэпсиир, онно этэр: «Быйыл төрүөхпүт арыый эрдэ саҕаланна, 5 ньирэй, 7 кулун төрөөтө», — диэтэ. Аны биирдэ эмэ эмп, доруобуйа харыстабылын үлэһиттэрэ иһитиннэри онороллоругар «бу ыйга 3 кыыс оҕо, 6 уол оҕо төрөөтө» дииллэр, истэ үөрэнэн өйдөнөр эрээри, ол ғынан баран, холобур: лоп-бааччы сахалы «5 ынах, 7 биэ төрөөтө, 3 ийэ кыыс оҕо, 6 ийэ уол оҕо күн сири көрдөрдүлэр» диэтэхтэринэ хайдаһый?

Аны ыччаттарбыт тылы тус өйдөбүлүнэн буолбакка, араастаан этэллэр, онно эргэрити — биһирбит, мөлтөү — акаары баһайы, оҕус дири — саай, көмүскэллээҕи — крышалаах, киири-тахсыы, кэли-барыы диэни — киирээһин-тахсааһын, кэлээһин-барааһын дэһэллэр, о.д.а. тыллары холобурдуоохха сөп. Дьэ, ити курдук, талбыптытынан саңара сылдьабыт. Ити курдук тылбытын-өспүтүн түбэһиэх уларыта сырыттаһытына, саха тыла бараксан туох-хайдах дьылдаланар, ол, биллэн турар, хас бириддибиттэн тутулуктаах.

З.И. ЕГОРОВА

Олох көстүүлэрэ



Наташа сааһа түөрдэ. Ийэтэ Маҕан авиапордугар үлэлиир. Аҕата арахан барбыт. Ханна сылдьара, тугу үлэлиирэхамсыра төрүт биллибэт. Ууга тааһы бырахпытты сүһпүтэ. Онон сурук-бичик, сурах-садык да иһиллэхтэ кинитэ буолбут. Сэрэйдэххэ, бэйэтэ-бэйэтигэр сырыттаҕа.

Наташа детсадка сылдьыбат. Эбэтин кытта бу кыра дьыэҕэ иккиэйэбин хаалаллар. Дьыэ ис сырдыга 4х5 м да буоллар, манна төрдүөлөр. Атыттар сарсыардаттан үлэлэригэр бараллар. Оччоҕо дьыэ иһэ хайдах эрэ кэңээбиккэ дьылы буолар. Кыратык сүүрэкэлиэххэ, муоста үңкүрүүөххэ-күөлэһи-ийэххэ да син. Сорох күннэргэ таһынааҕы чугас ыалларын кыстарын Машаны кытта тахсан оонһуур. Машалаах дьыэлэригэр үһүөйэхтэр, онон Наташалар дьыэлэринээҕэр арыый кизн. Ол эбэтэр Наташа

Былыргы дьыллар мындааларыгар

Мурчукулар — 2-с Хому-стаахтар
2-с Хомустаахтан: Бото, Мэлдьэти Элигитэ, Суптуук диэн ат уоруйахтара бааллар эбит. Бу дьон бэйэлэрин икки ардыларыгар хайҕана уонна хомуруйсар хоһоон тыллаахтара:

Элийэ быһар Элигитэ,
Сулуйа быһар Суптуук.
Үөннээх эттээх Үөдэйдэр,
Буордаах эттээх Мурчукулар...
1920-1921 сыллардаахха Намна ат уоруйахтарын тутуу сир харатыттан эрдэ саҕаламмыттар. Күһүн, сэттинньи ый саҕана эбитэ үһү. Бото бу энэргэ сыһа-халты харбаттаран сылдымаахтыах кинини кытыгыс дьыно сорохторо тутуллан хаайыллан хааланнар, Бото онтон ыкта-

СҮРЭХХИНЭН ЫЛЫН

ханна тахсар да, ол дьыэ кыары түһэр. Маша Наташаҕа детсад тымнытын, онно кинилэри элбэх суорҕанынан сабан баран, утута сатыылларын куруутун кэпсиир уонна ийэлээх аҕатын суохтуурун туһунан уоһуттан араарбат. Кини суон дурдата, хаххата ийэлээх аҕата буолаллар. Кинилэр күүстээхтэр, барыны бары кыайаллар. Ити эрээри, арай, түптэлэс тымныыны эрэ кыайан үүрбэттэр быһылаах. Ону баһас кыра Маша бэркэ билэрэ.

Биридэ оонһуу сылдьаннар Маша Наташаҕа эппитэ: «Эйэхэ аҕан суох дии?». Онуоха Наташа бэрт холкутук хардарыта: «Мин аҕам Намтан ыраах сиргэ баар. Кини улахан самолетка летчигынан үлэлиир. Ийэм эмиз самолеттары дьаһайар. Аҕам миэхэ Сага дьылга улахыын-улахан суумкаларга яблоко аҕалыах буолбута», — диэбитигэр, Маша саңата суох барыта. Маша, тоҕо эрэ, чуумпурбута. Наташа аҕата арахан барбытын доно кэпсииллэрин истэр этэ. Ол да буоллар ону мөккүһэ, хаттаан этэ барбатаҕа. Баһар, Наташа кырдыгы этэрэ буолуо буоллаҕа. Улахыын-улахан тобус-толору яблоколаах суумкалар кини хараһар бу көстөргө дьылыра. Наташалаах Маша кыгарчы буспук бөдөн яблоколары минньи-

гэстик кирэ, уутун-хаарын оборо, соппойо, сыпсарыйа, хардырҕаччы ыстыгы минньигэстик да сииллэр. Дьэ, минньигэс да ас диэтэҕин. Кинилэр наар яблоконан аһахтара. Кыра, кыараҕас дьыэлэрин иһэ бүтүннүүтэ яблоко минньигэс сыгынан туола түһүө. Улахан суумкалар яблоколара бүтүөр диэри Маша тымныы детсадка, баһар, барыа да суоҕа.

Оччолорго Намна гаас кэлиэ өссө да ырааҕа. Кини мьыммат тымныылар түһэн ааһар буолаллар. Улууска чоһунан оттуллар котельнайдар саңардыы киирэн эрэллэрэ. Тоңуу, үлтүрүйүү-кээһини диэн олус элбэх буолар. Тьа сири олоҕор саңа саҕалааһын буолан, сатаабаттара, билбэттэрэ да элбэҕэ. Онуоха эби коҕегагар даҕаны итириктээнэр биир үк-сүн эбиискэ буолаллара. Хата, маһынан оттуллар кирпииччэ оһохтордоох оҕолору иитэр-үөрэтэр улахан уруктары иһэ балайда сөрүүн да буолаллар, син үлэни-хамнаһы наһаа атахтаабакка кыһыны этэнгэ тураталлар. Эргэрит мас тутуулар, өрөмүөн да диэни билиммэт буолбут, котельнайдаах эрээри тоноору мунуларын үтэ бөлөһүн нэһиллэ сыккыры турар тон-хаһаа буолбут, кини кута-сүрэ тохтообот уораҕайдара элбэхтэрэ.

УСХААН

батахтар. Кинилэрин өрүс кизг үөһэ бэйэтэ харайан мэлдьэһиэхтээҕин бүк эрэнэннэр, төннөр аатыгар барбыттар.

Бото, хата, харса суохтаан, кинини кыайан уйар-уйбат саңа туран эрэр чараас кыдымахтары сибээсти, силимнии тутуһар муһун устун куотан балайда барактаан иһэн, ол күн өлөр быата суох буолан, кыдымах үрдүгэр сытар, таңара анаан уурбут үһүн ураҕас маһыгар түбэһэ түһэн, ол маһынан сатаан табатык туһанан, этэнгэ, кыл-мүлчү туораан, өлүүттэн куопшута. Кини эмиз ат уоруйаҕа буоларын быһытынан, туугулуннарына ыгы-түүрүү күүһүнэн буруйа хаңаан, саа уоһугар туруон да сөптөөҕө. ол да иһин хаһан да хайыаҕай, өлүү айаһар көрөн туран киирдэҕэ.

УСХААН

БОТО

ран ыксаан, кыһалҕа тирээн кэлбитигэр өрүс уңуор, дойдутугар Мурчукуга, куотааччы буолбут. Өлүүнэ өрүс саңа туран эрэр кэмэ эбит. Бото ыңгырдаах аттаах экирээтээччилэртэн куотан, өрүскэ киирэн муус устун дойдутун сири туһаайытын тутуспут. Саңа тонон эрэр чараас муус тырдыатын устун иннин диэки эрэ дьулуспут. Кини барбыт сири устун муус хотойон, уу биир кэм муус үрдүнэн халыйа сүүрэн экирээтин иһэрэ эбитэ үһү. Ону көрөннөр экирээтинээччилэр куоттарбат өлүү суолугар киирэн бириэхтэрин баһарбатахтар. Оннооҕор кини аайы буулдуаларын да ороскуоттаа-



Понедельник, 1 мая
06.00, 10.00, 12.00 Новости
06.10 Д/ф «Моя любовь» 12+

18.45 Давай поженимся! 16+
19.50 Пусть говорят 16+
21.00 Время

Среда, 3 мая
05.00 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 03.00
Новости

18.45 Давай поженимся! 16+
19.50 Пусть говорят 16+
21.00 Время

Пятница, 5 мая
05.00 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00 Новости
09.10 Контрольная закупка 12+

18.45 Давай поженимся! 16+
19.50 Пусть говорят 16+
21.00 Время

Воскресенье, 7 мая
05.00 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00 Новости
06.10 Особо важное задание 12+

РОССИЯ 1
Понедельник, 1 мая
05.30 Х/ф «Майский дождь» 12+

Среда, 3 мая
05.00, 09.15 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести

Вторник, 2 мая
05.00, 09.15 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести

Четверг, 4 мая
05.00, 09.15 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести

14.55 Т/с «Тайны следствия» 12+
17.40 Прямой эфир 16+

Пятница, 5 мая
05.00, 09.15 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести

Суббота, 6 мая
05.15 Т/с «Не пара» 12+
07.10 Живые истории 12+

11.55 Т/с «Склифосовский» 12+
14.55 Т/с «Тайны следствия» 12+

Воскресенье, 7 мая
05.00 Т/с «Не пара» 12+
07.00 Мульти утро
07.30 Сам себе режиссёр 12+

время 12+
09.20 Сто к одному 12+
10.10 Пятеро на одного 12+

Воскресенье, 7 мая
05.00 Т/с «Не пара» 12+
07.00 Мульти утро
07.30 Сам себе режиссёр 12+

Вторник, 2 мая
05.00 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 03.00
Новости

Четверг, 4 мая
05.00 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 03.00
Новости

Суббота, 6 мая
06.00, 10.00, 12.00
Новости

Воскресенье, 7 мая
06.10 Х/ф «Тревожное воскресенье» 12+



Понедельник, 1 мая
12.30 Д/с «Вся правда про...» 12+

британии 16+
21.40, 09.15 «Кубок России - 2017. Перед финалом».

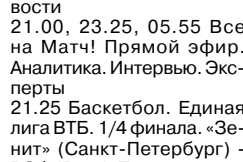
15.30 Д/с «Звёзды Премьер-лиги» 12+

18.10 Все на футбол! Афиша 12+



СУББОТА, 6 МАЯ
23:20

«Форсаж - 6». (США, 2013г.) Боевик.
После того как Доминик и Брайан побывали в Рио, где они ограбили и свергли империю вора в законе, их команда получила 100 миллионов, и наши герои оказались разбросаны по всему миру.



Понедельник, 1 мая
12.30 Д/с «Вся правда про...» 12+

13.00, 18.35 Кто хочет стать легендой? 12+

13.00, 13.25, 14.55, 15.20, 17.00, 22.15
Новости

13.00, 13.25, 14.55, 15.20, 17.00, 22.15
Новости



1 мая, понедельник
06:00 Дойдум дьоно (Майа ТВ) 6+

22:00 Году молодежи (Ленск ТВ) 6+

16:00 Сандал саас 6+

(Нурба ТВ) 6+
08:30 Дойдум дьоно (Бардыгас ТВ) 6+

Вторник, 2 мая
12.30 Д/с «Вся правда про...» 12+

13.00, 13.25, 14.55, 15.20, 17.00, 21.05
Новости

13.00, 13.25, 14.55, 15.20, 17.00, 22.15, 03.05
Новости

13.00, 13.25, 14.55, 15.20, 17.00, 22.15, 03.05
Новости

2 мая, вторник
06:00 Дойдум дьоно (Хангалас ТВ) 6+

06:00 Дойдум дьоно (Хангалас ТВ) 6+

06:00 Дойдум дьоно (Хангалас ТВ) 6+

06:00 Дойдум дьоно (Хангалас ТВ) 6+

Вторник, 2 мая
12.30 Д/с «Вся правда про...» 12+

13.00, 13.25, 14.55, 15.20, 17.00, 22.15, 03.05
Новости

13.00, 13.25, 14.55, 15.20, 17.00, 22.15, 03.05
Новости

13.00, 13.25, 14.55, 15.20, 17.00, 22.15, 03.05
Новости

3 мая, среда
06:00 Дойдум дьоно (Борофон ТВ) 6+

06:00 Дойдум дьоно (Борофон ТВ) 6+

06:00 Дойдум дьоно (Борофон ТВ) 6+

06:00 Дойдум дьоно (Борофон ТВ) 6+

Вторник, 2 мая
12.30 Д/с «Вся правда про...» 12+

13.00, 13.25, 14.55, 15.20, 17.00, 22.15, 03.05
Новости

13.00, 13.25, 14.55, 15.20, 17.00, 22.15, 03.05
Новости

13.00, 13.25, 14.55, 15.20, 17.00, 22.15, 03.05
Новости

4 мая, четверг
06:00 Дойдум дьоно (Анаабыр ТВ) 6+

06:00 Дойдум дьоно (Анаабыр ТВ) 6+

06:00 Дойдум дьоно (Анаабыр ТВ) 6+

06:00 Дойдум дьоно (Анаабыр ТВ) 6+

Доруобуйа баар — күндү баай

Нам улууһугар, Никольскай арҕаа өттүгэр, тэйиччи дьон олоҥбот сайылыга баар этэ. Оно 1948 сыллаахха 15 миэстэлээх Намнааҕы тубдиспансеры аспыт-тара...

Син өр буолан баран, урукку поликлинника аттыгар 20 миэстэлээх кыра дьиэни биэрбиттэр этэ. Оно аһаҕас сэлликтээхтэр эмтэнэр этилэр. Оччолорго эмиэ Нина Гаврильевна үлэлээбитэ...

Аһаҕас сэлликтээхтэргэ уонна кинилэр дьиэ кэргэттэригэр күһүн-саас противорецедивной эми икки ыйга дьиэлэринэн тарҕатар этибит. 10-нуу хонук буолан баран, патронажнай медицина тарҕатар уонна бэрэбиэркэлиир этэ...

Үтүө киһи аата үйэлэргэ умнуллубат

«Энсиэли» хаһыат кулун тутар 31 күнүнээҕи нүөмэригэр Партизан 7 кылаастаах оскуолатыгар үөрэммит выпускниктар ахтыһыларын сөбүлээн аахтым. Бары да үөрэммит сыллары күндүтүк саныылларыттан, үөрөспүт учууталларын, дириэктэрин Никифор Михайлович тустарынан истин ойдобуллээхтэрин ааҕан астыным уонна бэйэм санааларым үллэстииһин баҕардым.

Мин Таастаах быһыттан, элбэх оҕону кытта алтыспатах киһи, оскуолаҕа кэлбитим. Ийэм ыалга олордон баран, дойдугугар төнүннэҕэ дии.

Оскуолаҕа кыра кылааска үөрэнэргэр олус үчүгэй, аламаҕай майгылаах, нууччалы кыраһыабай дьүһүннээх учууталга Любовь Евгеньевна Ларионоваҕа тубэспитим. Күн аайы оскуолабар учууталбын көрөөрү үөрүүнэн кэлэрин.

Учууталбыт кэргэнэ Никифор Михайлович дириэктэр этэ. Кинитэн оҕо барыта толлордо. Дьингэр биир да оҕо киниттэн улаханнык мөүлүлүбүтүн туһунан истибэтэҕим. Ити Январь Петрович ахтарыны, оҕо суоһаһыгар эрэнэр быһылааҕа. Оҕолор улахан буруй онорбуттарын өйдөөбөспүн. Ол, баҕар, иллэн кэми сөпкө, туһалаахтык атааралларыттан эмиэ тутулуктаах буолуон сөп. Переменаларбыт олус үчүгэйдик ааһаллара. Үнкүүлүүрбүт, «Шахта» оонньоон ырыа бөҕөтүн ыллырбыт. Остуол ооньуулар: хаамыска, хабылык оҕолор сөбүлүүр ооньууларын буолаллара. Маны мин кыайар ооньууларым буолан өйдүүбүн.

Спортивной күрэхтэһиилэргэ оройуонга кэккэ ситиһиллэрэр этибит. Дьүөгэм Колесова Маша оройуонга 60 м сүүрүүгэ онорбут рекордун ким да өркүһүрбүтү сүлдьүбүтэ.

Бу тэрээһиннээх үлэлэр барыта дириэктэрит Никифор Михайлович салайытынан оҕоһулунахтара дии. Онон, ити

ҮЛЭНИ БАСТАКЫНАН САБАЛААБЫТТАРА

Сэллик бырааһа флюорографияны көрөн, анализтаан баран, мөлтөү тубдиспансерга ытара. Нэһилиэнньэни 70-80% көрөр этибит. Оччолорго нэһилиэк салайааччылары нэһилиэнньэни барытын хабан аҕала сатыыллара. Олохтоох фельдшердэр көмөлөрө сүдү күүс этэ. Ол иһин сэллик ыарыһы аччапыттара. Бу командировкаҕа гинеколог быраас В.С. Сницын, терапевт быраас А.Г. Алексеева, хирург Т.А. Мьяриков, харах бырааһа Варвара Иннокентьевна, рентгенолог В.Е. Никонов, фтизиатр быраас З.И. Попова, Н.Г. Корьякина, педиатр А.И. Ощепкова, лор Светлана Васильевна у.д.а. Флюоролаборант, мин, М.М. Винокурова, С.С. Жирков буолан сылдьарбыт.

1962 с. флюороаппарат суох этэ. Нина Гаврильевна салайан «Рум-4» аппараатынан хараҕа рентгенгэ көрөр этибит. Күнгө 70 киһи сылдьара, син элбэҕи булан түһэрэн баран, ыалдыбыттары тубдиспансерга ытарбыт. Оңуоха Намтан нэһилиэк массына булан айаннырбыт. Сорох чугас нэһилиэктэргэ аппараатытын оҕуска тийэйбит уонна бэйэбит сатыы сылдьарбыт. Хас нэһилиэк аайы сэллик туһунан лекция ааҕар этибит. Ол да иһин алдьархайдаах ыарахан ыары аччааҕа дии.

Манна тубдиспансер кылаабынай бырааһа Г.Т. Мельникова, Л.В. Эверстова, З.И. Попова, К.Н. Шамаева үтүөлэрэ улахан. Кинилэргэ биһиги, Нам улууһа, махтаных тустаахпыт. Бу анардас рентген эрэ буолбакка, оҕолорго сылга 2-тэ манту онорор этибит. Инфицированной оҕону

тута эмтээн, 2 ыйга, оччолорго туберкулины ким да харыстаабата, улуус оҕолоругар барыларыгар онорор этибит, 15 саастарыгар диэри.

Урут сэллиги утары үлэ күөстүү оргуйар. Туох да хааччаҕа суох оҕолору диагностикалаан, саамай наадалаах туберкулины туох да хааччаҕа суох бизрэллэрэ. Нэһилиэнньэ олоҕо айгыраатаҕына — сэллик өрө турар кутталлаах. Билигин кризис буола турар кэмигэр оройуонга сэллиги утары бары күүһү ууруохтаахпыт.

Биһиги улууспут салалтата бу үлэттэн туора турбат. Былырынгыттан оройуон бюджетиттан үп күрүлүн, ыарыһахтар тастан эмтэнэр кэмнэригэр итии аһылык биэриллэр буолан, ыарыһахтар үтүөрэллэрэ чэпчээтэ. Билигин кризис буолан, эмп сыаната ыараан, пенсияҕа олоҕор дьонно олус ыарахан олох кэллэ.

Кризистэн сылтаан быйыл оройуонга туберкулин аҕыйах кэлбит. Улуус бэйэтин харчытыгар эбии буллаҕына эрэ, бу кыһалҕа быһаарыллыа диин доруобуйа харыстабылын министерствота дьаһал ыппыт. Урукку сылларга манньк түбэлтэ буола илигэ. Туберкулин дэлэйдик кэлэн, оҕолорго манту 100% бириллэр этэ. Онон сэллиги утары үлэҕэ улуус салалтата эмиэ болдомтону ууран туран көмөлөстөбүтүн эрэ, үчүгэй түмүктөр баар буолуохтара.

М.М. ВИНОКУРОВА, тубдиспансер, үлэ, тыыл ветерана, улуус бочуоттаах олохтооҕо, доруобуйа харыстабылын туйгуна

УЧУРУХ ТЫТТАР

Бииргэ үлэлиир коллегабытын ЕЛЕНА ИВАНОВНА СИВЦЕВАНЫ 50 сааскы томточчу туолан, олоҕун орто омурданыгар үктэммит өрөгөйдөөх үбүлүөйүнэн итииттик-истинник эбэрдэлиибит!

Эн талан ылбыт идэҕинэн бэринилээхтик, үтүө суобастаахтык төрөөбүт, үөрэммит оскуолаҕар үлэлииргинэн киэн туттабыт. Кыргыттары иис абылаңгар уһуйан, олоххо бөлөмнөөх-сатабыллаах буола улааталларыгар төһүү күүс буоларгынан махтанабыт.

Баҕарабыт, Эйиэхэ, үлэҕэр өссө үрдүк ситиһиллэри, үтүө доруобуйаны, үгүс үөрүүнү, баҕарбыт баҕа санаан барыта туолан истин, дьиэ кэргэнгэр дьолу-соргуну, тапталлаах сиэннэрин, оҕолорун, кэргэнигэр куруутун Эйигин үөрдэ-көгүтэ сырыттыннар.

Эвэрдэни кытта Модут орто агрооскуолатын коллектива

МАХТАЛ

Нам улууһун, Хамаҕатта нэһилиэтин дьаһалталарыгар, культура управлениетын коллективыгар, Хамаҕатта нэһилиэтин «Түһүлгэ», Нам улууһун Шестаков аатынан сынныалан кииннэр үлэһиттэригэр, Хамаҕатта орто оскуолатын, саха-французскай лицей коллективыгар, Хамаҕатта детсадтарын үлэһиттэригэр, «Отуу уота» литературнай түмсүүгэ, бары табаарыстарбар, тэрилтэлэр салайааччыларыгар 85 сыллаах үбүлүөйүн үрдүк таһымнаахтык аҕаарышпар барга махталбын биллэрэбин. Баҕарабын дьиэ кэргэнгитигэр чэгиэн доруобуйаны, үлэтитигэр үрдүк ситиһиллэри!

В.В. Ушницкай — Сэки

БИЛЛЭРИИЛЭР

ЫТЫКТАБЫЛЛААХ НАМ УЛУУҔУН ОЛОХТООХТОРО!

«Төрүт уу» тэрилтэ «Олонхо» атыы дьизитигэр, үлэ күнүгэр 9.00. чаастан 19.00. чааска диэри, баскыһыаннааҕа 10.00. чаастан 18.00. чааска диэри үлэлиир.

Дьизэбэ тиэрдэн биэри диспетчерэ 10.00. чаастан 18.30. чааска диэри үлэлиир.

Билсэр телефоннар: 8-924-873-73-11, 8-914-300-11-70. Баскыһыаннааҕа дьизэбэ тиэрдии оҕоһулуубат.

Аппааныга Л. Левин уул. 3 №-гэр атыылана (урукку кулууп кинобудката). Үлэ күнүгэр 9.00 чаастан 18.00 чааска диэри. Баскыһыаннааҕа үлэлээбэт.

Администрация МО «Намский улус» информирит о про-

ведение приема граждан первым заместителем руководителем Управления при Главе Республики Саха (Якутия) по профилактике коррупционных и иных правонарушений Саввиновой Туйарой Алексеевны 5 мая 2017 года с 10.30 ч. до 13.00 ч. в здании Администрации МО «Намский улус», по адресу: Намский улус, с. Намцы, ул. Октябрьская, 1, каб. № 310. Также запись на прием осуществляется по вышеуказанному адресу или по телефону: сотовый — 89644218685, рабочий — 41184 и по электронной почте: namsadm@mail.ru

Водоочистная станция с. Намцы АО «Намкоммунтеплоэнерго» реализует чистую воду населению и организациям с доставкой автоцистерной по вашему адресу. Принимаем заказы по телефону: 42-171; 89241690727

АХТАН — САНААН АСТАХХА

выпускниктар Н.М. Ларионов аатын Партизан орто оскуолатыгар ингэрэргэ диин этиилэрин өйүүбүн.

Партизан орто оскуолатын уонна нэһилиэк дьаһалталара Н.М. Ларионов аатын үйэтитэргит оҕолору, махталлаах дьыаланы оҕолору этигит.

Мария Афанасьевна КОРЯКИНА (БАИШЕВА), I Хомуस्ताах Ытык киһитэ

Мин 1953 сыллаахха Партизан 7 кылаастаах оскуолатыгар «0» кылааска үөрэнэ кирибитим. Учууталбыт бааһынай хааннаах, толору эттээх-сииннээх Любовь Евгеньевна Ларионова этэ. Кини оҕолорго үтүө-мааны, эйбэс сыһыаннаах буолара.

Оччолорго истэн-тастан сылдьар интернат баар буолан абырыра. Аҕам икки хараҕынан көрбөт, ийэм суорҕан-тэллэх киһитэ буолан сытар. Тастан сылдьар оҕолор интернат биэрэр аһынан-танаһынан өрөһүнэр этибит.

Оскуолабыт 8 оҕоһун оттор маһы бары тахсан саһааннырбыт. Хаарга бууһпугугар диэри батары түһэ сылдьан кыргыттар эрбирибит, уолаттар хайыталлара, сааһылыыллара. Ыарахан үлэ этэ. Улахан дьон колхоз үлэтиттэн ордон, кыахтара да тийибэтэ буолуо. Онон оскуола бэйэтин бэйэтэ дьаһанан олоҕор.

Оскуола таһынааҕы учаастак, тыһынаах мунук баарын бары өйдүүбүт. Ол аата хас биридди үөрэнээччи дьүһуурустубалаан үлэлээбит буоллаҕа.

Көтөрдөрбүт сымыгыттары интернакка туттараллар. Оҕуруоптут аһын эмиэ оҕолорго аһылык ғыналлара. Күһүн «Урожай» бырааһынныга буолан үөрэрбит-көтөрбүт. Оскуола таһынааҕы учаастактыгар үүмүт үүнэйилэрибин быһыстака туруораллара. Сайын устапта үчүгэйдик үлэлээбит оҕолору бэлэтииллэрэ. Оҕуруот аһыттан

бэрсэллэрэ.

Оҕуруоту көрүү үлэтэ бэйэтэ туспа ыарахаттардаах этэ. Бас билэр оҕустаахпыт, 2 көлөлөөх тарайака тэлиэгэлээхпит, ойбоһунан тэһилибит тимир буочукалаахпыт. Балла күөлүттэн уу, уопсай хотонтон иик баһарбыт, оҕуруоптутун уоһурдарбыт.

Аны саас аайы кылаастарга дьабараны бултуурга сыһпара түһэр. Сүлэн, тириитин хатаран, усгукатын 20-ли солкуобайга мараһыынна туттарарбыт.

Улахан дьон мас кэрдэн киллэрэн, массынабытыгар гараж туттуттары көрө-көрө астынарбыт. Оптутун, оһоххо оттуллар маспытын оскуолабыт массынабатынан тийэйлэрэ. Суоппар Федоров Денис массынаатын көрөр-истэр аҕай, куоракка оскуола, дэриэбинэ наадатыгар сылдьара. Дэриэбинэҕэ туттаах киһитэ этэ.

Оскуола үлэтин-хамнаһын уһулуччу өйдөөх, дьаһаллаах дириэктэрит Никифор Михайлович салайара.

Оскуола оҕолору үлэҕэ үөрөспүт инники олохторугар дьонун дьон буолан тахсалларыгар туһалаатаҕа. Мин билингэ диэри илибин үлэттэн араарбаппын. Билигин оҕолорум, сиэттэриим, хос сиэттэриим туһа диин оҕуруот аһын арааһын олордубун. Сиэттэрибин батыһыннара сылдьан сир астаабын. Үлэ киһиэхэ буортуну онорбот.

Онон оскуолаҕа үөрэнэр сылларбар үлэттэн үөрүйэхтэри ылыммытым учууталларым, оскуолам дириэктэрэ Никифор Михайлович өнгөлөрө диин киэн тутта этэбин.

Учууталбыт, дириэктэрит Н.М. Ларионов сырдык аата Партизан орто оскуолатын киэн туттута буоллун.

Варвара Дмитриевна ЖИРКОВА (НАХОДКИНА), I Хомуस्ताах Ытык киһитэ, «Күн күбэй ийэ» бэлиэ хаһайкаты

Киһи аата киэн эйгэни хабан, чахчы, дьон-норуот ытыктабылын ылбыт сиригэр, үлэлээбит миэстэтигэр, үйэ-саас ахтылла сылдьара сөп бөҕө буоллаҕа. Оттон Никифор Михайлович Ларионов үлэлээбит кэмин устаа коллективыгар уонна нэһилиэнньэ ортогугар ойуччу үтүөлээх сүдү киһи этэ.

К. КОНСТАНТИНОВ

Партизан оскуолатыгар II Хомуस्ताах, Никольскай, Таастаах, Үөдэй, Хамаҕатта, I Хомуस्ताах оҕолоро үөрэнэллэрэ. Никифор Михайлович гарааһы, оҕолор олоҕор интернаттарын, уһанар мастерскайдарын туттарбыта. Наһаа хаһаайыстыбаннай дириэктэр этэ. Оскуолабыт элбэх оһоһунан оттуллара. Саас аайы оҕолор уонна учууталлар мас бэлэмниир этибит. Никифор Михайлович учууталларыгар олус болдомтолоох этэ. Ол курдук, математика учууталыгар Кусатова Вера Иннокентьевнаа оҕолору кытта маска тахсарыгар «ичик» этэргэс биэрэн турар. Биһиги үөрэнэрибит сағана уот суох этэ, кыраһыын лаампатынан сырдатынан үөрэнэрибит. Сарсыарда оскуолаҕа кэлэрбитигэр Никифор Михайлович лаампа өстүөкүлэтин ыраастаан уот умата сылдьар буолара.

Оскуолабыт аттыгар икки учууталлар олоҕор дьизэлэрэ баара. Интернакка уолаттар хосторунааҕы кыра хоско Слепцова Агафья Иннокентьевна олоҕор. Бу барыта дириэктэр дьаһала этэ. Билигин санаатахха, оҕолору көрдүн-иһиттин диин буолуо. Учууталлар бары дьизэлээхтэрэ, ким да ыалга олоҕор этэ. Мин физика урогар биир суолу өйдөөн хаалбыппын. Оҕолордон манньк ыйытан турар. «Оҕолоор, тымныыҕа ыҕа тутар эбэтэр киэн ыстааны кэтэр ордук дуу?» диин ыйышпыта, ону бары киэн дьизиттэрэ.

Мин Партизаным оскуолатыгар Никифор Михайлович аатын ингэрэри биһирэбин.

Ксения СЕРГЕЕВА, үлэ бэтэрээни

